

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ**

**ΣΧΟΛΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΩΝ
ΑΓΓΕΛΟΥ ΑΡΜΟΥΤΗ
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΤΕΜΙΡΤΣΙΔΗ**

**ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ
ΣΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΟΥΖΑΚΗΣ**

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, 2011

	Σελ.
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
Κεφάλαιο 1	6
1.1. Γενικοί Όροι των Συναλλαγών	6
1.1.1. Έννοια	6
1.1.2. Ενσωμάτωση στη σύμβαση	6
1.1.3. Ερμηνεία	7
1.1.4. Δικαστικός έλεγχος	7
1.2. Οι καταναλωτικοί ΓΟΣ	8
1.3. ΓΟΣ και προστασία του καταναλωτή	10
1.3.1. Έννοιες Καταναλωτή – Προμηθευτή	10
1.3.2. Προσφορά των προϊόντων στην αγορά	11
1.3.3. Τελικός αποδέκτης	11
1.3.4. Προστασία του καταναλωτή και νομοθετική πολιτική	13
1.4. Έννοια και καταχρηστικότητα ΓΟΣ	14
1.4.1. Κοινοτικό Δίκαιο	14
1.4.2. Εθνικό Δίκαιο	16
1.5. Ελευθερία των Συμβάσεων	17
1.6. Νόμος 1961/1991	18
1.7. Νόμος 2251/1994	19
1.8. Έννοια των ΓΟΣ στο Άρθρο 2 του Ν. 2251/1994	19
1.8.1. Συμβατικοί όροι	21
1.8.2. Μονομερής προδιατύπωση	22
1.8.3. Προορισμός για πολλαπλή ομοιόμορφη χρήση	22
1.8.4. Συμβαλλόμενα μέρη	23
1.9. Ένταξη των ΓΟΣ στη σύμβαση	23
1.9.1. Η ισχύουσα νομοθετική ρύθμιση	24
1.9.2. Συνέπειες	26
Κεφάλαιο 2	28
2.1. Γενικοί όροι τραπεζικών συναλλαγών	28
2.2. Η αναλογική εφαρμογή του ν. 2251/94 στους ΓΟΣ των	30

Τραπεζών	
2.3. Οι ενιαίοι κανόνες του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου	31
2.4. Εναρμόνιση σε διεθνές επίπεδο	32
2.5. Εναρμόνιση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	32
2.6. Η έννοια του καταναλωτή και του προστατευόμενου εγγυητή	33
2.6.1. Η παλινδρόμηση της έννοιας του καταναλωτή μεταξύ κοινοτικού και ελληνικού δικαίου	33
2.6.1.1. Η Οδηγία 93/13/ΕΟΚ	33
2.6.1.2. Η πρόσφατη νομολογία	35
2.7. Ο εγγυητής – καταναλωτής	38
2.8. Οι ΓΟΣ σε Ασφαλιστικές Συμβάσεις	39
2.9. Οι ΓΟΣ των εμπορικών τραπεζικών χρηματοδοτήσεων	42
2.9.1. Οικονομικές επιβαρύνσεις – Πρόσθετες υποχρεώσεις	42
2.9.2. Ειδικότερα ως προς την παροχή πίστωσης μέσω αλληλόχρεου λογαριασμού	42
2.10. Οι ΓΟΣ των τραπεζικών καταθέσεων	44
2.10.1. Χρεώσεις εξόδων – Πρόσθετες επιβαρύνσεις	44
2.10.2. Μονομερής διαμόρφωση συμβατικών στοιχείων	45
Κεφάλαιο 3	47
3.1. Συμβάσεις συναπτόμενες εκτός εμπορικού καταστήματος	47
3.1.1. Έννοια	47
3.1.2. Δικαιολογία της ρύθμισης	48
3.1.3. Γενικοί όροι των συναλλαγών στις συμβάσεις αυτές	48
3.1.4. Άλλες περιπτώσεις	48
3.2. Συμβάσεις προσχώρησης	49
3.3. Νέες μορφές συμβάσεων	49
3.4. Ηλεκτρονικό δίκαιο	50
3.4.1. Έννοια Ηλεκτρονικού Εμπορίου	
3.4.2. Ηλεκτρονικές Συμβάσεις	
3.4.3. Κατάρτιση Ηλεκτρονικών Συμβάσεων	
3.4.4. Γενικοί Όροι Συναλλαγών στο Διαδίκτυο	
3.5. Περιορισμοί από ρήτρες	50

3.6. Συμβατικές πηγές	52
Κεφάλαιο 4	56
Συμπεράσματα	56
Παράρτημα	58
Νόμος 2251/1994	58
- Άρθρο 1	58
- Άρθρο 2	58
- Άρθρο 6	62
- Άρθρο 8	64
- Άρθρο 10	65
Βιβλιογραφία	71

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τους Γενικούς Όρους Συναλλαγών (Γ.Ο.Σ.) στην Ευρώπη και στην Ελλάδα και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Εξετάζει ποιοι χρησιμοποιούμενοι Γ.Ο.Σ. μπορούν να κηρυχθούν καταχρηστικοί και για ποιο λόγο και εντοπίζει τα ιστορικά και οικονομικά αίτια της εισαγωγής της χρήσης των Γ.Ο.Σ. στις συναλλαγές, τις συνέπειες σε βάρος των καταναλωτών και την σημασία τους στην ομαλή λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και στη ρύθμιση του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη νέα παγκόσμια οικονομική ομάδα, τους καταναλωτές, που ήταν απόρροια της οικονομικής και διαπραγματευτικής ανισότητας, που διαμορφώθηκε στην παγκόσμια αγορά κατά τον 20^ο αι. Τα εθνικά δίκαια, όπως αναφέρεται στην παρούσα εργασία, αναγνώρισαν τα δικαιώματά τους και η οικονομική εξουσία επενέβη στην οικονομική ζωή με σκοπό την προάσπιση τω συμφερόντων τους. Γίνεται λόγος για τους κινδύνους, που ελλόχευαν για τους καταναλωτές από την ενίσχυση της νομικής θέσης των προμηθευτών μέσω της ισχύς των γενικών όρων συναλλαγών και την αναγκαιότητα της θέσπισης μέτρων ώστε να περιοριστεί η νομική και οικονομική ισχύ του προμηθευτή και να αποφευχθεί η παγίδευση του καταναλωτή και η εκμετάλλευσή του στις συναλλαγές.

Επιπλέον γίνεται αναφορά στο ισχύον ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, όπως αυτό δημιουργήθηκε ύστερα από τις κοινοτικές οδηγίες και τις παρεμβάσεις του έλληνα νομοθέτη στη διαμόρφωση των νόμων για την προάσπιση των συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού.

Κεφάλαιο 1

1.1. Γενικοί Όροι των Συναλλαγών

1.1.1. Έννοια

Οι τυποποιημένοι όροι, που χρησιμοποιούνται στο περιεχόμενο μεγάλου αριθμού ομοιόμορφων συμβάσεων – κυρίως συμβάσεων προσχώρησης – και οι οποίοι διαμορφώνονται από τον οικονομικά ισχυρότερο συμβαλλόμενο πριν καταρτιστεί η σύμβαση ονομάζονται γενικοί όροι συναλλαγών ή αλλιώς ΓΟΣ¹. Οι ΓΟΣ ενυπάρχουν κυρίως στις εξής δύο περιπτώσεις:

A) Στις συμβάσεις, που καταρτίζονται ανάμεσα σε μια συγκεκριμένη εταιρεία και στους πελάτες της και

B) Στις συμβάσεις, που καταρτίζει μια ομάδα εταιρειών, που το κοινό τους στοιχείο είναι ότι παρέχουν στο κοινό παρόμοιες υπηρεσίες ή αγαθά.

Ο ν. 2251/1994 στο άρθρο 2² για την «προστασία του καταναλωτή» ορίζει πλέον και νομοθετικά την έννοια των ΓΟΣ.

1.1.2. Ενσωμάτωση στη σύμβαση

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το πώς και το πότε οι ΓΟΣ ενσωματώνονται στις ατομικές κυρίως συμβάσεις. Ο χρόνος και ο τρόπος ενσωμάτωσής τους παίζουν σπουδαίο ρόλο στο πόσο ο καταναλωτής δεσμεύεται από αυτούς. Πιο αναλυτικά:

A) Όταν οι ΓΟΣ αποτελούν ενιαίο τμήμα του σώματος της σύμβασης και οι υπογραφές του συμβαλλόμενου και του αντισυμβαλλόμενου βρίσκονται στο τέλος του κειμένου αυτής, τότε έχουμε ρητή αποδοχή αυτών από τον αντισυμβαλλόμενο και δεν αμφισβητούνται.

B) Όταν οι ΓΟΣ δεν ενσωματώνονται μέσα στο περιεχόμενο της σύμβασης αλλά γίνεται παραπομπή σε αυτούς και η υπογραφή των συμβαλλομένων μερών βρίσκεται πριν από το κείμενο, που αποτελεί την παραπομπή, τότε και πάλι υπάρχει ρητή αποδοχή αυτών και δεν αμφισβητούνται. Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι είναι αναγκαίο να γίνεται

¹ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997, σελ. 357 – 358

² «Όροι, που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων (γενικοί όροι των συναλλαγών)...»

ιδιαίτερη παραπομπή σε απροσδόκητες ρήτρες. Σε κάθε περίπτωση πάντως η παραπομπή θα πρέπει να γίνεται πριν καταρτιστεί η σύμβαση.

Γ) Όταν ο αντισυμβαλλόμενος πριν από την κατάρτιση της σύμβασης γνώριζε την ύπαρξη και το περιεχόμενό τους, τότε πάλι έχουμε σιωπηρή αποδοχή των ΓΟΣ. Αν, όμως, αυτός τους έμαθε μετά την κατάρτιση της σύμβασης τότε θα πρέπει οι ΓΟΣ να συμπληρώνουν και να μην αναιρούν αυτά, που έχουν συμφωνηθεί ή να υπάρχουν οι προϋποθέσεις για την τροποποίηση της σύμβασης.

Δ) Τέλος σιωπηρή αποδοχή των όρων έχουμε και στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες ο αντισυμβαλλόμενος σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη είναι υποχρεωμένος να γνωρίζει ότι οι ΓΟΣ συνηθίζονται στις συμβάσεις και επιπλέον είχε τη δυνατότητα να ξέρει το περιεχόμενό τους ακόμα κι αν αυτοί δεν ενσωματώνονται στο έγγραφο της σύμβασης.

Στις προαναφερόμενες περιπτώσεις το κριτήριο για την ενσωμάτωση των ΓΟΣ στο κείμενο της σύμβασης αποτελεί η δυνατότητα, που παρέχεται στον αντισυμβαλλόμενο να εναντιωθεί σε αυτούς πριν από την κατάρτιση της σύμβασης ή να απέχει από αυτήν³. Με αυτόν τον τρόπο αυτός δεν δεσμεύεται από τη σύμβαση για όρους, που δεν γνώριζε.

1.1.3. Ερμηνεία

Σύμφωνα με το άρθρο 2§5 εδ. α' του νόμου 2251/1994 όταν πρόκειται να ερμηνευθούν οι ΓΟΣ τότε λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη προστασίας του καταναλωτή και μάλιστα αν υπάρχει αμφιβολία αυτοί ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτικού κοινού σύμφωνα με το εδ. β' του παραπάνω άρθρου.

Ειδικότερα αν στη σύμβαση υπάρχουν και ειδικοί όροι, οι οποίοι συνήθως συμφωνούνται μεταξύ των συμβαλλομένων και δεν τίθενται μόνο από την πλευρά του προμηθευτή, όπως οι ΓΟΣ, υπερισχύουν έναντι αυτών.

1.1.4. Δικαστικός έλεγχος

Όταν οι ΓΟΣ ερμηνευθούν και αποσαφηνιστεί το ακριβές περιεχόμενό τους, τότε είναι αναγκαίο να ελεγχθεί μήπως αυτοί έρχονται σε αντίθεση με

³ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997, σελ. 359

κάποια νομική διάταξη. Αν συμβαίνει αυτό τότε οι ΓΟΣ είναι άκυροι. Πιο συγκεκριμένα⁴:

- Οι ΓΟΣ κρίνονται καταχρηστικοί και ως εκ τούτου άκυροι αν διαταράσσουν υπέρμετρα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των καταναλωτών. Η διατάραξη της ισορροπίας κρίνεται σε σχέση με τη φύση των αγαθών ή υπηρεσιών, που αφορά η σύμβαση, τις ειδικές συνθήκες κατά τη σύναψή της και τις υπόλοιπες ρήτρες της.
- Οι διατάξεις ΑΚ 288 και 371 αναφέρουν ότι είναι άκυροι οι ΓΟΣ, που δεν συμβαδίζουν με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη.
- Άκυροι είναι επίσης οι ΓΟΣ, που βρίσκονται σε αντίθεση με τα χρηστά ήθη ή είναι καταπλεονεκτικοί με βάση τις διατάξεις ΑΚ 178 και 179.
- Αν οι ΓΟΣ, που εμπεριέχονται στη σύμβαση κριθούν άκυροι, τότε ενδέχεται να κριθεί άκυρη και ολόκληρη η σύμβαση. Αν, όμως, η ακυρότητά του οφείλεται σε καταχρηστικότητα, τότε το άρθρο 2 § 8⁵ του ν. 2251/1994 εμποδίζει τον προμηθευτή, ο οποίος φέρει την ευθύνη για την διατύπωσή του, να απαλλαχθεί των ευθυνών του, επικαλούμενος ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης.
- Ο ν. 2251/1994 προβλέπει τη δυνατότητα ενώσεις καταναλωτών να μπορούν να ασκούν συλλογικές αγωγές κάθε είδους προκειμένου να προστατεύουν τα συμφέροντά τους. Με τον τρόπο αυτό προστατεύεται ο καταναλωτής, ο οποίος δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να διεκδικήσει δικαστικά τα συμφέροντά του.

1.2. Οι καταναλωτικοί ΓΟΣ

Ένα από τα κύρια γνωρίσματα της παγκοσμιοποίησης ήταν η δημιουργία μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών, οι οποίες υπερίσχυσαν στο παγκόσμιο εμπόριο. Η εμφάνιση των εταιρειών αυτών από τη μια και η μαζική προσφορά προϊόντων προς το καταναλωτικό κοινό από την άλλη οδήγησαν

⁴ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997, σελ. 360 – 361

⁵ Ο προμηθευτής δεν μπορεί να επικαλεσθεί την ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης, για το λόγο ότι ένας ή περισσότεροι γενικοί όροι είναι άκυροι ως καταχρηστικοί.

στον απρόσωπο χαρακτήρα των συναλλαγών. Οι επιχειρηματίες δηλαδή δεν αναπτύσσουν πλέον διαπροσωπική σχέση με τον καταναλωτή ούτε διαπραγματεύονται μαζί του, αλλά παραμένουν ανώνυμοι. Οι επιθυμίες και όροι των συναλλαγών τους εκφράζονται πλέον μέσα από προδιατυπωμένους όρους, που καλύπτουν πλήθος μελλοντικών συμβάσεων⁶. Με τον τρόπο αυτό επιβάλλουν τους όρους τους στον καταναλωτή, ο οποίος πρέπει να τους αποδεχθεί αν θέλει να προχωρήσει στη σύναψη της σχετικής σύμβασης. Έτσι οι επιχειρήσεις προστατεύουν τα συμφέροντά τους και εξοικονομούν χρόνο και χρήμα. Οι ΓΟΣ, όπως έχει οριστεί πλέον να λέγονται οι γενικοί όροι των συναλλαγών, συμφωνούν και με τη διάταξη ΑΚ 361 περί της ελευθερίας των συμβάσεων, ωστόσο ο καταναλωτής στην πραγματικότητα δεν μπορεί να ορίσει αυτούς, αλλά απλά είναι ελεύθερος να συνάψει ή μη τη σύμβαση, αν οι όροι αντιτίθεται στις απαιτήσεις του.

Οι ΓΟΣ, όμως, εμφανίζονται και στις τραπεζικές συμβάσεις. Η αύξηση του καταναλωτισμού ώθησε το καταναλωτικό κοινό στην λύση του τραπεζικού δανεισμού για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του. Έτσι οι τράπεζες συμπεριέλαβαν τους ΓΟΣ στις συμβάσεις τους, αφού θα ήταν αδύνατο να διαφοροποιούνται οι όροι των τραπεζικών συναλλαγών με τον εκάστοτε πελάτη από τράπεζα σε τράπεζα. Απόρροια του φαινομένου, όμως, αυτού είναι ο πελάτης να δεσμεύεται υπέρμετρα από τους όρους αυτούς, των οποίων η νομιμότητα τίθεται υπό αμφισβήτηση, καθώς επίσης και από τα λεγόμενα «ψιλά γράμματα», τα οποία ή δεν τα διαβάζει ή ακόμα κι αν τα διαβάσει αδυνατεί να τα κατανοήσει, αφού στερείται των απαραίτητων οικονομικών και νομικών γνώσεων. Επιπλέον αρκετά συχνά ο καταναλωτής αν και γνωρίζει τους κινδύνους αυτούς, προχωρά στην κατάρτιση αυτών των συμβάσεων για να καλύψει τις ανάγκες του. Επειδή λοιπόν οι διατάξεις ενδοτικού δικαίου, που ισχύουν στο ιδιωτικό δίκαιο δεν μπορούν να προστατεύσουν τον καταναλωτή, υπήρξε επιτακτική ανάγκη να παρέμβουν κατ' αρχήν ο κοινοτικός νομοθέτης και κατόπιν ο εθνικός για να προστατευθεί το καταναλωτικό κοινό από τους καταχρηστικούς ΓΟΣ.

⁶ Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Ελληνική Εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία, Επιμέλεια Βασίλης Δούβλης – Άγγελος Μπώλος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 10

1.3. ΓΟΣ και προστασία του καταναλωτή

Ο Έλληνας νομοθέτης, επειδή ο προμηθευτής με τη χρησιμοποίηση των ΓΟΣ στις συμβάσεις, που καταρτίζει θέτει σε κίνδυνο την ελευθερία του καταναλωτή, αρχικά με το ν. 1961/1991 και κατόπιν με το ν. 2251/1994 – ο οποίος κατήργησε τον πρώτο – και ειδικότερα με το άρθρο 2 αυτού προσπάθησε να μετριάσει τους κινδύνους αυτούς. Έτσι το άρθρο 2 παραθέτει ενδεικτικά 31 ΓΟΣ οι οποίοι βάσει του νόμου θεωρούνται καταχρηστικοί και άκυροι. Μεταξύ άλλων προβλέπει ότι:

- ο καταναλωτής δε δεσμεύεται αν τη χρονική στιγμή της κατάρτισης της σύμβασης, χωρίς δική του υπαιτιότητα, αγνοούσε τους ΓΟΣ και ο προμηθευτής είτε δε έκανε γνωστή την ύπαρξή τους ή του στέρησε τη δυνατότητα να γνωρίσει το περιεχόμενό τους.
- όταν η συναλλαγή πραγματοποιείται στην Ελλάδα, τότε οι ΓΟΣ πρέπει να είναι διατυπωμένοι στην ελληνική γλώσσα, να διακρίνονται από σαφήνεια και να είναι ευανάγνωστοί.
- σε περίπτωση, που υπάρχει αμφιβολία προς τη διατύπωσή τους ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή.
- όταν διαταράσσονται υπέρμετρα (σημαντικά) το δικαίωμα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών εις βάρος του καταναλωτή, τότε οι ΓΟΣ απαγορεύονται και είναι άκυροι.

1.3.1. Έννοιες Καταναλωτή – Προμηθευτή

Το άρθρο 1 του Ν. 2251/1994, σε σχέση με τον παλαιότερο ν. 1961/1991 διεύρυνε την έννοια του καταναλωτή. Σύμφωνα με αυτό για να θεωρηθεί ένα πρόσωπο καταναλωτής και να ζητήσει την προστασία του νόμου πρέπει να πληροί τις εξής προϋποθέσεις:

- A) τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες να προσφέρονται στην αγορά και
- B) αυτός, που προμηθεύεται τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες να είναι και ο τελικός αποδέκτης⁷.

⁷ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 50-51

1.3.2. Προσφορά των προϊόντων στην αγορά

Για να χαρακτηριστεί κάποιο πρόσωπο-αποδέκτης του προϊόντος ή της υπηρεσίας καταναλωτής είναι απαραίτητο το συγκεκριμένο προϊόν ή η συγκεκριμένη υπηρεσία να απευθύνονται στο ευρύ κοινό και να μην έχουν κατασκευαστεί με σκοπό να αποδοθούν σε συγκεκριμένο πελάτη ή σε εξατομικευμένο αποδέκτη. Η προϋπόθεση αυτή θεωρείται αναγκαία αφού στις μαζικές συναλλαγές εγκυμονεί ο κίνδυνος και σε αυτές τις περιπτώσεις είναι απαραίτητη η προστασία του καταναλωτή⁸.

1.3.3. Τελικός αποδέκτης

Σύμφωνα πάντα με το άρθρο 1 του Ν. 2251/1994 ως καταναλωτή νοείται ο τελικός αποδέκτης του προϊόντος, υπό την προϋπόθεση ότι είναι και ο τελικός οικονομικός αποδέκτης. Η διαφορά, όμως, του νέου νόμου σε σχέση με τον παλαιότερο έγκειται στο γεγονός ότι αποδεδειγμένα η έννοια του καταναλωτή από το συνδυαστικό στοιχείο της ικανοποίησης μη επαγγελματικών αναγκών και συνδέεται με τον όρο της τελικής χρήσεως ή καταναλώσεως του προϊόντος ή υπηρεσίας. Ωστόσο πρέπει να ελεγχθούν δύο παράμετροι:

α) Η συμβατότητα με το κοινοτικό δίκαιο και

β) Το ενδεχόμενο καταχρηστικής άσκησης των δικαιωμάτων του καταναλωτή.

Οι κοινοτικές οδηγίες δίνουν έναν αυτόνομο ορισμό του καταναλωτή, που είναι στενότερος σε σχέση με τον ορισμό, που εμπεριέχεται στον προαναφερθέντα νόμο. Πιο συγκεκριμένα αυτό παρατηρείται στην οδηγία 85/577 ΕΟΚ της 20/1/1985, που αφορά στις συμβάσεις εκτός εμπορικού καταστήματος και η οποία ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με τη διάταξη του άρθρου 3 του ν. 2251/1994 καθώς και στην Οδηγία 97/7ΕΚ για τις συμβάσεις από απόσταση, η οποία είναι ενσωματωμένη στο άρθρο 4 του ν. 2251/1994, όπως αυτό τροποποιήθηκε με την ΥΑ ΖΙ – 496/2000 και στην Οδηγία 99/44/ΕΚ (25/5/99) σχετικά με ορισμένες πτυχές της πώλησης καταναλωτικών αγαθών. Ο σκοπός για τον οποίο υφίσταται η διαφορά αυτή έγκειται στο γεγονός ότι η συγκεκριμένη κοινοτική Οδηγία αποσκοπεί στην προσέγγιση των νομοθεσιών

⁸ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκουλας, 2002, σελ. 51

με στόχο την εξασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού και ομαλής λειτουργίας της ενιαίας αγοράς, παράλληλα προς την προστασία των καταναλωτών⁹.

Το αν λοιπόν ένα πρόσωπο θα ενταχθεί στο προστατευτικό πεδίο του νόμου θα το κρίνουν οι περιστάσεις και τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, τα οποία, υποδεικνύουν τη σχέση του καταναλωτή προς τα προϊόντα, την εμπειρία του ή μη, τον ορίζοντα προσδοκίας και γνώσεων και, κατά συνέπεια, τον, παράγοντα αιφνιδιασμού¹⁰.

Έτσι στις περιπτώσεις των συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος, θα πρέπει να αναζητηθεί η συμβατότητα με τον αντίστοιχο κοινοτικό ορισμό και να ερευνηθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση η ανάγκη προστασίας του τελικού αποδέκτη ενόψει και του σκοπού της Οδηγίας.

Όσον αφορά τη δεύτερη επιφύλαξη η επίκληση της προστασίας εκ μέρους του συγκεκριμένου δικαιούχου γίνεται καταχρηστικώς όταν δεν συντρέχουν ο σκοπός και η νομοθετική ανάγκη, που επέβαλαν τη διεύρυνση της εννοίας του καταναλωτή.

Το αν εφαρμόζεται, όμως, ή όχι ο ορισμός του καταναλωτή καθώς και ο σκοπός, που εξυπηρετούν η διάταξη, που ισχύει κατά περίπτωση είναι κάτι, που ελέγχεται από την ΑΚ 281. με την εφαρμογή της ΑΚ 281 μπορεί να προσαρμοστεί η έννοια του καταναλωτή στην αντίστοιχη νομοθετική ρυθμιστική ανάγκη ανάλογα με το είδος και το εύρος της προστασίας, που παρέχεται. Κυρίως για τις ρυθμίσεις της υγείας και της ασφάλειας των καταναλωτών και της ευθύνης αυτού, που παρέχει υπηρεσίες, ένα από τα κριτήρια, που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι και ο ορίζοντας προσδοκίας του καταναλωτή όσον αφορά την ασφάλεια των προϊόντων και των υπηρεσιών, με βάση τις αντιλήψεις του μέσου συνετού εκπροσώπου του επαγγέλματος ή του κύκλου δράσης του καταναλωτή σε συσχέτισμό με το αντικείμενο της συναλλαγής¹¹. Τα κριτήρια αυτά συμπροσδιορίζουν το σκοπό, που επιδιώκουν οι ειδικές ρυθμίσεις του νόμου για την προστασία του καταναλωτή.

⁹ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 53

¹⁰ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 53

¹¹ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 55

Επιπλέον τα κριτήρια, τα οποία θα εφαρμοσθούν μέσω της ΑΚ 281, για να αναζητηθούν τα ακριβή όρια της έννοιας του καταναλωτή μπορούν να συνεκτιμηθούν για να καθορισθεί επίσης και η έννοια του προμηθευτή πέρα από το γράμμα του νόμου, όσες φορές αυτό επιβάλλεται από τον αντίστοιχο νομοθετικό σκοπό της ρύθμισης. Αλλά και τα άρθρα 281 και 288 ΑΚ μπορούν να χρησιμεύσουν για τον εντοπισμό του καταναλωτή, που χρειάζεται προστασία, ο οποίος ποικίλλει από τον επιφανειακό παρατηρητή μέχρι τον έμπειρο και ενημερωμένο καταναλωτή στις κατηγορίες καταναλωτών, όπου εφαρμόζεται ο ν. 2251/1994¹².

Θα πρέπει επίσης να αναφέρουμε ότι το άρθρο 153 ΣυνθΕΚ στην § 5, που αναφέρεται στην προστασία του καταναλωτή και αποτελεί θεμέλιο λίθο της σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας, ορίζει ότι τα κράτη – μέλη της ΕΕ μπορούν να θεσπίζουν αυστηρότερα μέτρα για την προστασία του καταναλωτή υπό την προϋπόθεση ότι τα μέτρα αυτά συμβιβάζονται με τη ΣυνθΕΚ και κοινοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Δεν μπορούν, όμως, τα κράτη – μέλη να εντάξουν στην έννοια του καταναλωτή και τα νομικά πρόσωπα.

Στη χώρα μας ο εθνικός νομοθέτης ήδη στο άρθρο 2 §1 ν. 1961/1991 περιελάμβανε ως υποκείμενα τα νομικά πρόσωπα και τις ενώσεις προσώπων στην έννοια του καταναλωτή και τη διεύρυνε αυτή ακόμη περισσότερο με το άρθρο 1 § 4, α' ν. 2251/1994. Τέλος, πρόσφατα με το άρθρο 1 § 5 ν. 3587/2007, που αποτελεί μεταρρύθμιση του ν. 2251/1994 η έννοια επεκτάθηκε και στις ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα¹³.

1.3.4. Προστασία του καταναλωτή και νομοθετική πολιτική

Στα πλαίσια της προστασίας του καταναλωτή τέσσερις είναι οι βασικοί στόχοι, που καλύπτει η νομοθετική πολιτική:

1. Όχι μόνο οι παραγωγοί, αλλά και καταναλωτές να έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, που αφορούν στην παραγωγή και κατανομή των προϊόντων.

¹² Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 57

¹³ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 80

2. Το καταναλωτικό κοινό να ενημερώνεται πλήρως για τα προϊόντα πριν προβεί στην αγορά τους με ακρίβεια και σαφήνεια.
3. Να προστατεύεται ο καταναλωτής από τυχόν ελαττωματικά προϊόντα, που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή και την υγεία του, καθώς επίσης και από αδικαιολόγητα ακριβά προϊόντα και δυσμενείς συμβατικούς όρους, που θίγουν τα οικονομικά του συμφέροντα. Και τέλος
4. Αν ο καταναλωτής υποστεί ζημία από το αγαθό, που αγόρασε να έχει δικονομική διευκόλυνση όταν διεκδικεί δικαστικά τα δικαιώματά του.

1.4. Έννοια και καταχρηστικότητα ΓΟΣ

1.4.1. Κοινοτικό Δίκαιο

Η οδηγία 93/13/ΕΟΚ της 5/4/1993¹⁴ αφορά τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων, που συνάπτονται με καταναλωτές. Σκοπός της είναι να καθορίσει τα γενικά κριτήρια σύμφωνα με τα οποία οι ρήτρες των συμβάσεων κρίνονται καταχρηστικές, αλλά και να προστατεύσει έτσι τον καταναλωτή θεσπίζοντας τα ελάχιστα όρια προστασίας του¹⁵. Συγκεκριμένα:

- Το άρθρο 3 της οδηγίας αφορά στις συμβάσεις εκείνες όπου ο καταναλωτής δεν μπορεί να διαπραγματευτεί τους όρους τους. Αυτές κυρίως είναι οι συμβάσεις προσχώρησης και οι συμβάσεις εκείνες, που έχουν συνταχθεί εκ των προτέρων. Μάλιστα η παρ. 1 του ως άνω άρθρου προβλέπει ότι είναι καταχρηστική κάθε ρήτρα, που έρχεται σε αντίθεση με την καλή πίστη και διασαλεύει την ισορροπία ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη. Αλλά ακόμη κι αν ο καταναλωτής μπόρεσε να διαπραγματευθεί κάποιον από τους όρους της σύμβασης, εφόσον δεν επηρέασε το περιεχόμενο των υπολοίπων, αυτή του η παρέμβαση δεν καθιστά ανίσχυρες τις διατάξεις της οδηγίας (άρθρο 3 παρ. 2 εδ. β'). Επιπλέον στο άρθρο 3 παρ. 2 εδ. γ' προβλέπεται ότι κι αν ο αντισυμβαλλόμενος αποδείξει ότι κάποιος από τους όρους της σύμβασης επήλθε μετά από προσωπική διαπραγμάτευση η απόδειξη συνηγορεί υπέρ του καταναλωτή.

¹⁴ Συμβούλιο της Ευρώπης

Η ως άνω οδηγία βρίσκει εφαρμογή όχι μόνο στις γραπτές συμβάσεις αλλά και στις προφορικές.

- Το άρθρο 4 παρ. 1 καθορίζει τα γενικά κριτήρια και το σύνολο των παραμέτρων προκειμένου να θεωρηθεί ένας όρος της σύμβασης καταχρηστικός. Ως τέτοια νοούνται οι υπηρεσίες, που προσφέρονται βάσει της σύμβασης, η φύση αυτής καθώς και οι περιστάσεις κάτω από τις οποίες καταρτίστηκε η σύμβαση. Σημαντικό επίσης ρόλο για την καταχρηστικότητα ενός όρου παίζουν και το περιεχόμενο των υπολοίπων ρητρών της σύμβασης ή ακόμα και κάποια άλλη σύμβαση από την οποία είναι πιθανόν να εξαρτάται η καταρτιζόμενη σύμβαση. Έτσι επιτυγχάνεται ο ουσιαστικός έλεγχος της σύμβασης για να διαπιστωθεί αν υφίσταται η καταχρηστικότητα των ΓΟΣ.

- Το άρθρο 4 παρ. 2 ορίζει ότι δεν είναι καταχρηστική η ρήτρα, που αναφέρεται στο βασικό αντικείμενο της σύμβασης. Δεν είναι δυνατόν δηλαδή να ελεγχθεί όχι μόνο το τίμημα αυτής, αλλά ούτε και το κατά πόσο αυτό είναι ανάλογο προς το προϊόν ή την υπηρεσία, που παρέχεται από τον προμηθευτή. Η εξαίρεση αυτή συμφωνεί με την οικονομική ελευθερία των μερών. Για να ισχύουν ωστόσο τα προαναφερθέντα θα πρέπει να καθορίζονται ρητά και με σαφήνεια οι ρήτρες της σύμβασης και ο καταναλωτής να αντιλαμβάνεται πλήρως το αντικείμενο της παροχής, που καλείται να καταβάλει. Αν συμφωνεί με την καταβολή τότε η σχετική ρήτρα δεν είναι καταχρηστική και δεν μπορεί να ακυρωθεί επειδή βλάπτει οικονομικά αυτόν. Αν όμως, η σχετική ρήτρα που καθορίζει την παροχή ή το αντικείμενο της σύμβασης είναι ασαφής τότε αυτή είναι καταχρηστική. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται από τον κοινοτικό νομοθέτη ότι οι προμηθευτές θα διατυπώνουν τους ΓΟΣ με διαφάνεια¹⁶.

- Το άρθρο 5 ομοίως προβλέπει τη διατύπωση των ρητρών με σαφήνεια ώστε να γίνονται εύκολα κατανοητές από τον καταναλωτή. Το ίδιο άρθρο, όμως, αναφέρει ότι σε περίπτωση, που υπάρξει αμφιβολία τότε επιλέγεται η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία.

Επιπλέον στο παράρτημα της οδηγίας συμπεριλαμβάνονται 17 ενδεικτικές περιπτώσεις ρητρών οι οποίες κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις μπορούν να είναι καταχρηστικές. Οι περιπτώσεις αυτές, όμως, δεν είναι πάντα

¹⁶ Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Ελληνική Εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία, Επιμέλεια Βασίλης Δούβλης – Άγγελος Μπώλος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 14

υπέρ του καταναλωτή. Ωστόσο το άρθρο 8 δίνει τη δυνατότητα στους εθνικούς νομοθέτες να θεσπίσουν αυστηρότερα κριτήρια για την προστασία του καταναλωτή.

- Στο άρθρο 6 παρ. 1 ορίζεται ότι ο καταναλωτής δεν δεσμεύεται από τις καταχρηστικές ρήτρες. Βέβαια η σύμβαση δεν ακυρώνεται αλλά μένει σε ισχύ με τους υπόλοιπους όρους, οι οποίοι δεν είναι καταχρηστικοί.

- Τέλος το άρθρο 6 παρ. 2 προβλέπει ότι τα κράτη-μέλη έχουν το δικαίωμα να θεσπίσουν νομοθετικά μέτρα για την εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας σε περίπτωση, που για οποιοδήποτε λόγο κάποιος προμηθευτής επιλέξει να εφαρμόσει το δίκαιο τρίτης χώρας για να αποκλείσει έτσι ευνοϊκότερους όρους για τους καταναλωτές (π.χ. πολυεθνικές επιχειρήσεις, τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες κλπ).

1.4.2. Εθνικό Δίκαιο

Ο ν. 1961/91, ο οποίος ήταν προγενέστερος από την οδηγία 93/13/ΕΟΚ με τα άρθρα 22-26 ρύθμιζε σε εθνικό επίπεδο την καταχρηστικότητα των ΓΟΣ. Ο προαναφερόμενος νόμος είχε ως βάση την Απόφαση 47/1976 της 30/10/1975 του Συμβουλίου της Ευρώπης, που αφορούσε τις καταχρηστικές ρήτρες, που τυχόν υπήρχαν στις συναπτόμενες με τους καταναλωτές συμβάσεις. Το νόμο αυτό αντικατέστησε αρχικά ο ν. 2251/94, ο οποίος με το άρθρο 2 ενσωμάτωσε στο εθνικό δίκαιο τις διατάξεις της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Κατόπιν το άρθρο 10 παρ. 24 β τροποποίησε το άρθρο 2 του ν. 2251/94, ενώ ο ν. 3587/2007 αναθεώρησε ριζικά αυτόν λαμβάνοντας υπόψη του όχι μόνο τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου αλλά και τη σύγχρονη θεωρία και νομολογία. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι κριτήριο για να κριθεί ένας ΓΟΣ καταχρηστικός αποτελεί ο νόμος, που ίσχυε όταν ο όρος χρησιμοποιήθηκε στις συναλλαγές και όχι εκείνος, που ίσχυε τη χρονική στιγμή, που διατυπώθηκε αυτός¹⁷.

¹⁷ Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Ελληνική Εναρμόνιση, Ερμηνεία – Νομολογία, Επιμέλεια Βασίλης Δούβλης – Άγγελος Μπώλος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 15

1.5. Ελευθερία των Συμβάσεων

Με τίτλο «Ενοχή από Σύμβαση» στο άρθρο 361 του Αστικού Κώδικα, για την σύσταση ή αλλοίωση ενοχής με δικαιοπραξία απαιτείται σύμβαση, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά. Η Ελευθερία των Συμβάσεων περιλαμβάνει αφενός την ελευθερία σύναψης ή όχι μιας σύμβασης και αφετέρου την ελευθερία καθορισμού του περιεχομένου της σύμβασης. Η ελευθερία σύναψης ή όχι μιας σύμβασης, αναφέρεται στο αν θα συναφθεί μια σύμβαση τόσο γενικά, όσο και με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο. Η ελευθερία καθορισμού του περιεχομένου της σύμβασης, αναφέρεται στο τι θα συμφωνηθεί, συγκεκριμένα στους όρους υπό τους οποίους θα ισχύσει η σύμβαση. Οτιδήποτε συναποφασίσουν τα μέρη ως περιεχόμενο της σύμβασης τους, αυτό ισχύει και τους δεσμεύει. Η αρχή της Ελευθερίας των Συμβάσεων έχει ως αποτέλεσμα τη δεσμευτικότητα κάθε σύμβασης. Με την Ελευθερία των Συμβάσεων θεμελιώνεται η αυτονομία και η αυτοδέσμευση του ατόμου και κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 5 § 1 του Συντάγματος¹⁸.

Βασική προϋπόθεση για τα παραπάνω είναι η ισότητα των συμβαλλομένων. Οι συμβάσεις πρέπει αναμφισβήτητα να στηρίζονται στην Ελευθερία των Συμβάσεων, όμως, με την έλλειψη της ισότητας των συμβαλλόμενων, η Ελευθερία των Συμβάσεων κρίνεται ολοένα και περισσότερο. Φυσικά, υπάρχει και η ανάγκη για δικαιοσύνη στις συμβάσεις, για τόσο του ασθενέστερου συμβαλλόμενου, όσο και των κοινωνικών επιπτώσεων κάθε ιδιωτικής συναλλαγής. Χωρίς μέριμνα για δίκαιο περιεχόμενο της σύμβασης, η ελευθερία μπορεί να οριστεί ως ελευθερία εκμεταλλεύσεως του αντισυμβαλλόμενου και ως ελευθερία καταπνίξεως της συμμετοχής του στην κοινωνική και οικονομική ζωή.

Σήμερα Ελευθερία των Συμβάσεων χωρίς περιορισμούς, σημαίνει ελευθερία του ισχυρότερου συμβαλλόμενου κι αυτό γιατί οι συμβάσεις και οι Γενικοί Όροι Συναλλαγών δημιουργούσαν τέτοιους κινδύνους. Έτσι κατά τον 20^ο αιώνα γίνονται συνεχείς προσπάθειες να επαναφερθεί στις συμβάσεις όσο

¹⁸ Άρθρο 5§1 του Συντάγματος ορίζει: «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.»

γίνεται περισσότερη δικαιοσύνη, η οποία κατά τον 19^ο αιώνα είχε θυσιαστεί λόγω του φιλελευθερισμού.

Ο Αστικός Κώδικας στήριξε μονομερώς την Ελευθερία των Συμβάσεων με τις διατάξεις των άρθρων 178 «Δικαιοπραξία αντίθετη στα χρηστά ήθη» και άρθρο 179 «Καταπλεονεκτικές Δικαιοπραξίες», που σκοπό έχουν να αποτρέψουν τη μεγάλη αδικία από τη χρήση και την εφαρμογή της ελευθερίας αυτής. Τέλος τα άρθρα του γενικού δικαίου των συμβάσεων και οι γενικές ρήτρες, των άρθρων 178 «Δικαιοπραξία αντίθετη στα χρηστά ήθη», άρθρο 281 «Απαγόρευση άσκησης δικαιώματος εάν υπερβαίνει προφανώς τα όρια, που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος», και 288 «Ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη αφού ληφθούν υπ' όψιν και τα συναλλακτικά ήθη», βοηθούν στην επίτευξη της προστασίας του οικονομικά ασθενέστερου¹⁹.

1.6. Νόμος 1961/1991

Ο Έλληνας νομοθέτης ενόψει του σχεδίου της Οδηγίας 93/13 αλλά και άλλων Οδηγιών για την προστασία του καταναλωτή, το 1991 θέσπισε γενικό νόμο για την προστασία του καταναλωτή, ένα κεφάλαιο του οποίου ρύθμιζε το δικαίο των Γενικών Όρων Συναλλαγών. Ο Νόμος 1961/1991 έδωσε μια απάντηση στη ανάγκη για επέμβαση του κράτους για την προστασία των συναλλασσόμενων και την ύπαρξη ενός θεσμικού πλαισίου κατάλληλου και αποτελεσματικού, που να αντιμετωπίζει το πρόβλημα.

Στην εισηγητική έκθεση του νόμου 1961/1991 αναγνωρίζεται ότι «...ο καταναλωτής βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, γεγονός, που οφείλεται στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα και κυρίως στη δομή και στη λειτουργία της αγοράς. Η ύπαρξη μονοπωλιακών επιχειρήσεων, η στρέβλωση γενικότερα των όρων ανταγωνισμού, η παντελής έλλειψη διαφάνειας των συνθηκών, που επικρατούν στην αγορά σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση της αλματώδους εξέλιξης της τεχνολογίας με σκοπό την αύξηση της απόδοσης του κεφαλαίου σε βάρος της ασφάλειας των καταναλωτών...» προκάλεσαν άμεση ανάγκη την

¹⁹ Άρθρο 174 Α.Κ (Απαγορευμένη Δικαιοπραξία), άρθρο 200 Α.Κ. (Ερμηνεία συμβάσεων όπως απαιτεί η καλή πίστη αφού ληφθούν υπ' όψιν και τα συναλλακτικά ήθη).

θέσπιση μέτρων περιορισμού της νομικής και οικονομικής ισχύος του προμηθευτή σε νόμιμα και ελέγξιμα όρια ούτως ώστε να αποφεύγεται η παγίδευση και η εκμετάλλευση του καταναλωτή στις συναλλαγές. Ο Νόμος 1961/1991 έφερε στην επιφάνεια μεταξύ άλλων και το ιδεολογικό υπόβαθρο του ζητήματος για την ρυθμιστική παρέμβαση της πολιτείας για την προστασία του καταναλωτή, όπου βρίσκονται οι αρχές της οικονομικής ελευθερίας και της ανάπτυξης του ιδιωτικού κεφαλαίου. Πάντως και υπό την ισχύ του νόμου αυτού η προστασία παρέχεται στους καταναλωτές και με την εφαρμογή των διατάξεων του Αστικού Κώδικα²⁰.

1.7. Νόμος 2251/1994

Ο νόμος 1961/1991 ίσχυσε μόνο τρία χρόνια, αφού καταργήθηκε πλήρως και αντικαταστάθηκε με τον νόμο 2251/1994, ο οποίος από τις 22/11/1994 τέθηκε σε ισχύ και μόλις τέσσερα χρόνια μετά τροποποιήθηκε με το άρθρο 10 §24 του νόμου 2741/1999, μετά από παρατηρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσον αφορά την προσαρμογή του ελληνικού δικαίου προς την Οδηγία 93/13. Ως ισχύον²¹ νομοθετικό πλαίσιο σήμερα στην Ελλάδα, ο νόμος 2251/1994, ρυθμίζει το δίκαιο των Γενικών Όρων Συναλλαγών στα άρθρα 2 και 10, αναγνωρίζοντας αλλά και αντιμετωπίζοντας τους Γ.Ο.Σ. ως βασικό φαινόμενο της συναλλακτικής ζωής. Το δίκαιο των Γενικών Όρων Συναλλαγών αναφέρεται στην προστασία του καταναλωτή και των γενικών συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού και έχει ως σκοπό να μειώσει την διαπραγματευτική ανισότητα των μερών. Ο νόμος 2251/1994 θέτει κανόνες, που εκλογικεύουν την ελευθερία των συμβάσεων, ώστε να αποκατασταθεί η ισορροπία των συμβαλλομένων .

1.8. Έννοια των ΓΟΣ στο Άρθρο 2 του Ν. 2251/1994

Η διάταξη ΑΚ 361 καθιερώνει την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, η οποία διέπει την κατάρτιση και το περιεχόμενο αυτών. Η ελευθερία αυτή, που αποτελεί θεμελιώδη αρχή του ενοχικού δικαίου, αναλύεται σε δύο ειδικότερες ελευθερίες: την ελευθερία σύναψης και την ελευθερία διαμόρφωσης του

²⁰ Άρθρα 200, 281 και 288 Α.Κ.

²¹ ΦΕΚ 191/16-11-1994

περιεχόμενου της σύμβασης. Επιπλέον η ίδια αρχή, εξαιτίας των σύγχρονων μαζικών συναλλαγών, κλονίζεται με την εμφάνιση των λεγόμενων συμβάσεων προσχωρήσεως, που δεν στηρίζονται στην ελεύθερη διαπραγμάτευση των συμβατικών όρων, αλλά στη μονομερή επιβολή των συμβατικών ρυθμίσεων ή των Γενικών Όρων Συναλλαγών (ΓΟΣ), δηλαδή όρων, που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απεριόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων²². Στις περιπτώσεις των συμβάσεων αυτών το περιεχόμενό τους καθορίζεται από τον ισχυρότερο ενώ οι αντισυμβαλλόμενοι δεν έχουν το δικαίωμα να διαμορφώσουν το περιεχόμενο της σύμβασης. Ο αντισυμβαλλόμενος διατηρεί μόνο την ελευθερία να συνάψει ή όχι τη σύμβαση, αλλά όταν πρόκειται για μεγάλους οικονομικούς οργανισμούς, που παρέχουν στο κοινό από μονοπωλιακή ή προνομιακή παραχώρηση υπηρεσίες ιδιωτικής ανάγκης ή χρησιμότητας και η ελευθερία αυτή παύει να υπάρχει²³.

Γίνεται επομένως αντιληπτό ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, που προαναφέρθηκαν η χρήση των ΓΟΣ οδηγεί στην ουσία σε ανατροπή της διαπραγματευτικής ελευθερίας και κατά συνέπεια της συμβατικής ισορροπίας. Προβάλλει έτσι έντονη η ανάγκη προστασίας του ασθενέστερου συμβαλλομένου από τον κίνδυνο της υπέρμετρης επιβάρυνσης της θέσης του λόγω της ύπαρξης επαχθών ΓΟΣ και η ανάγκη παρέμβασης του νομοθέτη για τη ρύθμιση θεμάτων, που αναφέρονται στην ένταξη, την ερμηνεία και τον έλεγχο του περιεχομένου των ΓΟΣ. Για το λόγο αυτό εκδόθηκε η κοινοτική Οδηγία 93/13 ΕΟΚ «σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων, που συνάπτονται με καταναλωτές», ενώ στην ελληνική νομοθεσία ειδική ρύθμιση για τους ΓΟΣ είχε περιληφθεί στο ν. 1961/1991, ο οποίος στη συνέχεια καταργήθηκε με το ν. 2251/1994. Ο ν. 2251/1994, αρχικά δεν είχε προσαρμοστεί πλήρως με την ως άνω οδηγία, γι' αυτό και η παρ. 24 του άρθρου 10 Ν. 2741/1999 τροποποίησε το άρθρο 2 και διευρύνθηκε η παρεχόμενη με αυτόν προστασία καθώς εφεξής θα μπορεί να ενεργοποιείται ο ν. 2251/1994 για τον έλεγχο κάθε όρου σύμβασης, που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης. Πάντως και πριν από την ψήφιση των

²² Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 62

²³ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 62

παραπάνω νόμων ασθενέστερος αντισυμβαλλόμενος μπορούσε να προστατευθεί με επίκληση των διατάξεων της καλής πίστης (ΑΚ 288), της κατάχρησης δικαιώματος (ΑΚ 281) καθώς και των χρηστών ηθών (ΑΚ 178) ή ακόμη με ανάλογη εφαρμογή των κανόνων των ΑΚ 371-373²⁴.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του ν. 2251/1994 η έννοια των ΓΟΣ ορίζεται ως εξής: «Γενικοί Όροι Συναλλαγών είναι οι όροι, που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων». Σύμφωνα λοιπόν με αυτό τον ορισμό τα εννοιολογικά χαρακτηριστικά των ΓΟΣ είναι τα εξής:

- α) οι ΓΟΣ είναι συμβατικοί όροι
- β) οι όροι αυτοί είναι διατυπωμένοι εκ των προτέρων
- γ) αποτελούν ομοιόμορφο περιεχόμενο για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων και
- δ) τίθενται από τον ένα συμβαλλόμενο (χρήστη) στον άλλο (πελάτη) κατά την κατάρτιση της σύμβασης

Αναλυτικότερα:

1.8.1. Συμβατικοί όροι

Ως συμβατικοί όροι, οι ΓΟΣ πρόκειται να αποτελέσουν το περιεχόμενο της σύναψης σύμβασης, ανεξάρτητα από τον τύπο ή τη νομική τους φύση. Αποτελούν περιεχόμενο ενοχικών, εμπράγματων ή και δικονομικών συμβάσεων καθώς επίσης και συμβάσεων του δημοσίου τομέα ή ΟΤΑ. Στις συμβάσεις δημοσίου δικαίου, όμως, είναι δυνατή μόνο αναλογική εφαρμογή των αρχών, που διέπουν τους ΓΟΣ.

Αν και οι ΓΟΣ θεωρούνται ως συμβατικοί όροι είναι δυνατόν πάντως να αποτελέσουν περιεχόμενο και μονομερούς δήλωσης βούλησης, αρκεί η δήλωση βούλησης να έχει σχέση με την συμβατική σχέση, που υφίσταται, μεταξύ των ενδιαφερομένων.

Συνηθέστερα οι ΓΟΣ πρόκειται να αποτελέσουν περιεχόμενο μιας συμβατικής ρύθμισης, με σκοπό να καθορίσουν επουσιώδη συμπληρωματικά στοιχεία της σύμβασης, που άλλα καλύπτονται και από διατάξεις ενδοτικού

²⁴ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 62-63

δικαίου και άλλα όχι. Μόνο κατ' εξαίρεση οι ΓΟΣ μπορούν να ρυθμίσουν και ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης²⁵.

1.8.2. Μονομερής προδιατύπωση

Οι ΓΟΣ είναι όροι διατυπωμένοι εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων. Μονομερής προδιατύπωση σημαίνει ότι η διατύπωση των ΓΟΣ γίνεται από το χρήστη ή και από μια τρίτη πλευρά κατά τρόπο οριστικό πριν συναφθεί η σύμβαση, αποκλείεται η διαπραγμάτευση αυτής και δεν λαμβάνονται υπόψη ατομικά γνωρίσματα της συγκεκριμένης περίπτωσης²⁶.

1.8.3. Προορισμός για πολλαπλή ομοιόμορφη χρήση

Οι ΓΟΣ προορίζονται να αποτελέσουν ομοιόμορφο περιεχόμενο σε «απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων». Η λέξη «μελλοντικών», η οποία δεν υπήρχε στο ν. 1961/1991 και προστέθηκε στο ν. 2251/1994 δηλώνει ότι πρέπει να υπάρχει πρόθεση να χρησιμοποιηθούν οι όροι σε απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων. Με την παρ. 10 του άρθρου 2, όπως αυτή προστέθηκε με το ν. 2741/1999, επεκτείνεται το πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού και σε άλλους συμβατικούς όρους, που δεν υπήρξαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης. Με βάση την αρχή προστασίας του καταναλωτή, είναι αναγκαία η διασταλτική ερμηνεία της σχετικής διάταξης, για να συμπεριληφθούν στο προστατευτικό πεδίο του νόμου σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 και οι όροι εκείνοι για τους οποίους υπάρχει πρόθεση πολλαπλής χρησιμοποίησης και σε ορισμένο αριθμό συμβάσεων²⁷. Τέλος, ως ομοιόμορφο περιεχόμενο θεωρείται εκείνο το οποίο είναι όμοιο κατά τα βασικά στοιχεία και το νόημα, όχι αναγκαστικά και κατά τη διατύπωση.

²⁵ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 64

²⁶ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 65

²⁷ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 65

1.8.4. Συμβαλλόμενα μέρη

Κατά τη διατύπωση του άρθρου 2 του ν. 2251/1994, ως χρήστης νοείται ο προμηθευτής και ως πελάτης ο καταναλωτής. Οι έννοιες του καταναλωτή και του προμηθευτή ορίζονται στο αρθρ. 1 παρ. 4 του παραπάνω νόμου, χαρακτηριστικό του οποίου είναι η ευρύτερη διατύπωση και η συνακόλουθη διεύρυνση των υποκειμενικών ορίων των ΓΟΣ σε σχέση με την κατά πολύ στενότερη διατύπωση του προϊσχύσαντος ν. 1961/1991. Οι ΓΟΣ λοιπόν τίθενται από το ένα συμβαλλόμενο μέρος (χρήστη) στο άλλο (πελάτη) όταν καταρτίζεται η σύμβαση και αποκλείεται η ατομική διαπραγμάτευση του περιεχομένου τους. Το ότι βέβαια ο πελάτης δεν έχει τη δυνατότητα να συνεπιδράσει στη διαμόρφωση του περιεχομένου των ΓΟΣ και εμφανίζεται υποχρεωμένος να τους αποδεχθεί στο σύνολο τους, προκειμένου να μη στερηθεί βασικά βιοτικά αγαθά ή υπηρεσίες, ζωτικής σημασίας, ισοδυναμεί στην ουσία με μονομερή επιβολή των ΓΟΣ εκ μέρους του χρήστη. Αυτό ωστόσο δεν σημαίνει ότι αναγνωρίζεται στο χρήστη των ΓΟΣ εξουσία να δεσμεύει μονομερώς τον αντισυμβαλλόμενο του. Αντίθετα, προϋποθέτει σε κάθε περίπτωση σύμβαση-συμφωνία των συμβαλλομένων για την ισχύ των ΓΟΣ, δηλαδή δήλωση του χρήστη για την ένταξη των ΓΟΣ στη σύμβαση και σύμφωνη δήλωση βούλησης του πελάτη προκειμένου οι όροι αυτοί να καταστούν περιεχόμενο της σύμβασης²⁸.

1.9. Ένταξη των ΓΟΣ στη σύμβαση

Η ΑΚ 192 προβλέπει ότι για να καταρτιστεί μια σύμβαση θα πρέπει αυτός, που πρότείνει τη σύναψή της να έχει γνώση της αποδοχής της από τον αντισυμβαλλόμενο. Η διάταξη αυτή, όμως, δεν ισχύει στις συμβάσεις προσχώρησης, χαρακτηριστικό γνώρισμα των οποίων είναι η χρησιμοποίηση προδιατυπωμένων ΓΟΣ στη διαμόρφωση του περιεχομένου τους, εκ μέρους του οικονομικά ισχυρότερου συμβαλλόμενου. Επομένως η αποδοχή της σύμβασης από τον χρήστη έγκειται όχι στην διαμόρφωση των ορών, που απαρτίζουν αυτή αλλά στην ισχύ τους. Αφού λοιπόν ο χρήστης της σύμβασης δεν μπορεί να επηρεάσει το περιεχόμενο των ορών της κρίθηκε απαραίτητο να

²⁸ Ιωάννης Καράκωστας, Προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2002, σελ. 66

ισχύουν εκτός από τις γενικές προϋποθέσεις – πρόταση, αποδοχή, συμφωνία – και κάποιες ειδικότερες στα πλαίσια προστασίας αυτού. Οι ειδικές αυτές προϋποθέσεις αργότερα αποτέλεσαν μέρος των ειδικών ρυθμίσεων των νόμων 1961/1991 και 2251/1994.

Θα πρέπει να αναφερθεί ωστόσο ότι ο νόμος 2251/1994 δεν περιέχει διαχρονικές διατάξεις και ως εκ τούτου δεν ισχύει αναδρομικά για συμβάσεις, που ήδη είχαν καταρτιστεί πριν από την ψήφιση και εφαρμογή του. Το Ανώτατο Ακυρωτικό, όμως, ορίζει ότι σε συλλογική αγωγή ο προαναφερθείς νόμος εφαρμόζεται και σε ΓΟΣ, που εμπεριέχονται σε σύμβαση καταρτισθείσα υπό το ν. 1961/1991. Το ίδιο βέβαια ισχύει και στην ατομική σύμβαση²⁹.

1.9.1. Η ισχύουσα νομοθετική ρύθμιση

Ο ν. 1961/1991 στα άρθρα 22 και 23 αντίστοιχα περιελάμβανε τις προϋποθέσεις, που έπρεπε να τηρηθούν κατά τη μονομερή προδιατύπωση των ΓΟΣ καθώς επίσης και εκείνες, που έπρεπε να ισχύουν για να ενταχθούν οι ΓΟΣ στη σύμβαση. Ο ν. 2251/1994, που αντικατέστησε τον προαναφερθέντα νόμο προβλέπει επίσης μια σειρά από γενικές και ειδικές προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να ισχύουν προκειμένου να ενσωματωθούν οι ΓΟΣ στη σύμβαση. Οι γενικές προϋποθέσεις σύμφωνα με τις διατάξεις του ΑΚ 185, 189 και 195 – 196 αφορούν στην πρόταση αυτών, στην αποδοχή και τέλος στη συμφωνία των συμβαλλομένων μερών. Οι ειδικές προϋποθέσεις αναφέρονται ρητά στο άρθρο 2 § 1 του πιο πάνω νόμου και είναι οι εξής:

α) Ο προμηθευτής υποχρεούται όχι μόνο να υποδείξει αλλά και να ενημερώσει τον καταναλωτή για το πραγματικό περιεχόμενο των ΓΟΣ και

β) Ο καταναλωτής να γνωρίζει ή να αγνοεί με δική του υπαιτιότητα να αγνοεί το περιεχόμενο των ΓΟΣ.

Η πρώτη από τις προϋποθέσεις αυτές εισήχθη με το ν. 2251/1994 θεωρητικά, όμως, ανήκει στις ρυθμίσεις σχετικά με την ένταξη των ΓΟΣ στη σύμβαση πριν από το ν. 1961/1991. Ο προμηθευτής λοιπόν οφείλει να ενημερώσει λεπτομερώς και επισταμένως τον καταναλωτή για την ύπαρξη συγκεκριμένων ΓΟΣ στη σύμβαση. Αν πρόκειται για έγγραφη σύμβαση η

²⁹ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 78 – 79

παραπομπή γίνεται στο σύνολο των ΓΟΣ και όχι σε κάθε ρήτρα ξεχωριστά. Στις προφορικές ή σιωπηρές συμβάσεις αντίθετα είναι αρκετή η προφορική ή και σιωπηρή υπόδειξη των ΓΟΣ. Και στις δύο περιπτώσεις, όμως, η υπόδειξη πρέπει να γίνει μέχρι την κατάρτιση της σύμβασης.

Σύμφωνα δε με το άρθρο 2 § 3 του ν. 2251/1994, όπως αυτό αντικατέστησε το άρθρο 22 § 4 του παλαιότερου ν. 1961/1991, όταν οι ΓΟΣ είναι έντυποι πρέπει να βρίσκονται σε εμφανές σημείο στο έγγραφο της σύμβασης και όταν εκτυπώνονται να είναι ευανάγνωστοι. Ωστόσο δεν υπάρχει ιδιαίτερος κανόνας για την έντυπη μορφή τους. Αυτό σημαίνει ότι οι ΓΟΣ μπορεί να είναι γραμμένοι χειρόγραφα, δακτυλογραφημένοι, να υπάρχουν σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή στις ηλεκτρονικές συμβάσεις να βρίσκονται στο διαδίκτυο και να είναι εύκολη η πρόσβαση σε αυτούς.

Για να ενταχθούν, όμως, οι ΓΟΣ στη σύμβαση πρέπει όχι μόνο ο καταναλωτής να γνωρίζει την ύπαρξή τους, αλλά και να έχει γνώση και του περιεχομένου τους. Για να γίνει αυτό θα πρέπει ο προμηθευτής να θέσει στη διάθεση του χρήστη το κείμενο των ΓΟΣ γραμμένο στην ελληνική, εκτός να πρόκειται για διεθνείς συναλλαγές. Το κείμενο θα πρέπει να είναι ευανάγνωστο και διατυπωμένο με σαφήνεια. Αυτά ορίζει η ελληνική νομοθεσία όχι μόνο στο άρθρο 2 §2³⁰ του ν. 2251/1994, αλλά και στον παλαιότερο αυτού νόμο 1961/1991 με το άρθρο 22 §3.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται δε για τη γλώσσα των ΓΟΣ στις συμβάσεις διεθνών συναλλαγών. Σύμφωνα με το νόμο όταν η συναλλαγή συνδέεται και με αλλοδαπή έννομη τάξη και συντρέχουν υποκειμενικά³¹ ή αντικειμενικά³² στοιχεία τότε η γλώσσα των ΓΟΣ δεν μπορεί να καθοριστεί εκ των προτέρων, αλλά η ενσωμάτωσή τους εξαρτάται από τη γλώσσα της κύριας σύμβασης. Σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη οι ΓΟΣ θα πρέπει να μεταφράζονται στην κύρια γλώσσα αυτής. Αυτό δεν ισχύει αν οι ΓΟΣ αποτελούν όρους διεθνών συμβάσεων, στις οποίες η επίσημη γλώσσα είναι η αγγλική, ως διεθνής γλώσσα, ή αν η φύση της σύμβασης επιτρέπει στον καταναλωτή τη γνώση και χρήση άλλης γλώσσας από αυτή στην οποία είναι γραμμένη η κύρια

³⁰ Οι γενικοί όροι συμβάσεων και παρεπόμενων συμφωνιών, που καταρτίζονται στην Ελλάδα, διατυπώνονται στην ελληνική γλώσσα. Εξαιρούνται οι γενικοί όροι των διεθνών συναλλαγών.

³¹ Υποκειμενικό στοιχείο θεωρείται η υπηκοότητα των συναλλασσομένων

³² Αντικειμενικό στοιχείο είναι ο τόπος κατάρτισης και εκτέλεσης της σύμβασης

σύμβαση και αυτό δεν αντιτίθεται στην αρχή της καλής πίστης. Το ίδιο ισχύει και αν οι ΓΟΣ συνδέονται με ρήτρα διεθνούς δαιοτησίας, η οποία αποτελεί την αρχή σε κάποιες διεθνείς συναλλαγές ή τον κανόνα.

Τέλος, όσον αφορά τους αλλοδαπούς, που κατοικούν στη χώρα μας και καταρτίζουν συμβάσεις, θεωρείται δεδομένο ότι γνωρίζουν την ελληνική και επομένως δεν είναι αξιόσιμη η μετάφραση των ΓΟΣ στη γλώσσα τους.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, ακόμα κι αν οι ΓΟΣ είναι γραμμένοι σε άλλη γλώσσα, θα πρέπει να γίνει υπόδειξή τους και να καταστεί σαφές τον πραγματικό περιεχόμενό τους από τον χρήστη στον καταναλωτή σύμφωνα με τα γενικά κριτήρια του άρθρου 2 §1.

Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση ο προμηθευτής φέρει την ευθύνη όχι μόνο να υποδείξει τους ΓΟΣ στον αντισυμβαλλόμενό του, αλλά να του παρέχει και τη δυνατότητα να τους γνωρίσει ουσιαστικά. Υπάρχει, όμως, περίπτωση ακόμα και αν ο προμηθευτής έπραξε αυτό ο καταναλωτής να αγνοεί ανυπαίτια τους ΓΟΣ. Αν συμβεί αυτό τότε οι ΓΟΣ δεν αποτελούν περιεχόμενο της σύμβασης σύμφωνα με το νόμο.

Ωστόσο αν και από το νόμο 2251/1994 απουσιάζει η διάταξη του άρθρου 22 § 2 του ν. 1961/1991, η οποία προέβλεπε ότι οι ΓΟΣ όχι μόνο πρέπει να είναι συγκεκριμένοι, αλλά θα πρέπει να διατυπώνονται με σαφήνεια και απλότητα ώστε να μπορούν να γίνουν εύκολα αντιληπτοί από το μέσο καταναλωτή, αυτή θεωρείται ότι ισχύει ακόμα και σήμερα σύμφωνα με την αρχή της προστασίας του καταναλωτή.

Τέλος θα πρέπει να υπάρξει ρητή ή σιωπηρή συγκατάθεση του αντισυμβαλλομένου στην ισχύ των ΓΟΣ για να αποτελέσουν αυτοί περιεχόμενο της σύμβασης.

1.9.2. Συνέπειες

Από όσα προαναφέρθηκαν γίνεται κατανοητό ότι για να ενταχθούν οι ΓΟΣ σε μία σύμβαση και να δεσμεύουν τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να ισχύουν οι προεκτεθείσες γενικές και ειδικές προϋποθέσεις³³. Αν δεν ισχύουν αυτές τότε ο ν. 2251/1994 στο άρθρο 2 § 1 προβλέπει ότι οι ΓΟΣ δεν

³³ Γιάννης Καράκωστας, Προστασία του καταναλωτή Ν. 2251/1994. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα 2002, σελ. 74

αποτελούν περιεχόμενο της σύμβασης και επομένως σύμφωνα και με το σκοπό του νόμου, που είναι η προστασία του καταναλωτή, δεν είναι δεσμευτικοί απέναντί του³⁴. Την έλλειψη δεσμευτικότητας των ΓΟΣ, όμως, επικαλείται μόνο ο καταναλωτής και όχι ο προμηθευτής. Η ανενεργεία αυτή των ΓΟΣ δεν επηρεάζει την εγκυρότητα της σύμβασης, η οποία συνεχίζει να ισχύει σύμφωνα με τους κανόνες ενδοτικού δικαίου.

³⁴ Γιάννης Καράκωστας, Προστασία του καταναλωτή Ν. 2251/1994. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα 2002, σελ. 74

Κεφάλαιο 2

2.1. Γενικοί όροι τραπεζικών συναλλαγών

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 2251/1994 ως Γενικοί Όροι Συναλλαγών (ΓΟΣ) ορίζονται οι ρήτρες, που είναι μονομερώς και εκ των προτέρων διατυπωμένοι, έχουν ενιαία και γενική ισχύ και προορίζονται να αποτελέσουν το τυπικό και ομοιόμορφο περιεχόμενο απροσδιορίστου και μεγάλου αριθμού μελλοντικών συμβάσεων.

Με τη χρήση των τυποποιημένων ΓΟΣ όχι μόνο εξυπηρετούνται τα συμφέροντα του χρήστη, που είναι και ο συντάκτης τους, αλλά ταυτόχρονα τυποποιούνται οι συναλλακτικές σχέσεις, αφού η σύναψή τους γίνεται πιο απλή και πιο γρήγορη.

Τα τελευταία χρόνια μάλιστα παρατηρείται η χρησιμοποίηση των ΓΟΣ και στις τραπεζικές συναλλαγές. Οι λόγοι, που συνέβαλαν σ' αυτό είναι κυρίως η οικονομική δύναμη των τραπεζών, που μπορούν μέσω αυτών να εξυπηρετούν καλύτερα τα συμφέροντά τους, οι ελλειπείς νομοθετικές ρυθμίσεις, που πολλές φορές δρουν σε βάρος του ασθενέστερου συμβαλλόμενου και ο όγκος και η πολυπλοκότητα των τραπεζικών συναλλαγών, που απλοποιούνται και επιταχύνονται με τη χρήση των προδιατυπωμένων ΓΟΣ³⁵. Παρ' όλα αυτά δεν απουσιάζουν τα προβλήματα από τη χρησιμοποίησή τους, τα οποία σχετίζονται με την νομική τους φύση, την ερμηνεία τους και τον έλεγχο της νομιμότητας του περιεχομένου τους.

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά στη νομική τους φύση οι ΓΟΣ έχουν συμβατική ισχύ, αφού ο αντισυμβαλλόμενος αποδέχεται την ύπαρξη αυτών στην καταρτισθείσα σύμβαση είτε ρητά είτε σιωπηρά. Ρητή αποδοχή σημαίνει ότι αυτοί αναγράφονται στη σύμβαση ή γίνεται παραπομπή σε αυτού, ενώ αν η καλή πίστη το απαιτεί τότε πρέπει να αποδεικνύεται σαφώς ότι ο αντισυμβαλλόμενος γνωρίζει συγκεκριμένο όρο. Από τη άλλη στη σιωπηρή αποδοχή, εκτός από τις γενικές προϋποθέσεις, που πρέπει να ισχύουν στη σιωπηρή κατάρτιση μιας σύμβασης, θα πρέπει να υπάρχει ή να παρέχεται η δυνατότητα γνώσης του περιεχομένου τους.

³⁵ Σπύρος Ψυχομάνης, Τραπεζικό δίκαιο Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων Ι. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 16 – 17

Όσον αφορά στην ερμηνεία τους αυτή πρέπει να είναι αντικειμενικοί και να μην λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες και περιστάσεις, που ίσχυαν τη στιγμή, που καταρτίσθηκε η σύμβαση. Για το λόγο αυτό η νομολογία αποφαίνεται ότι αν σε μία σύμβαση υπάρχουν και ατομικοί όροι αυτοί υπερισχύουν των γενικών ορών αυτής, καθώς επίσης και ότι αν υπάρξει αμφιβολία τότε ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή και η ακυρότητά τους είναι μερική.

Τέλος ως προς τον έλεγχο της νομιμότητας αυτών εφαρμόζονται οι διατάξεις 281, 178 – 179 και 371 – 373 του Αστικού Κώδικα. Κάθε συντάκτης, όμως, των ΓΟΣ έχει την υποχρέωση να αυτοδεσμεύεται με απώτερο σκοπό όχι μόνο των εξυπηρέτηση των συμφερόντων του αλλά γενικότερα και να προστατεύει τα συμφέροντα κάθε αντισυμβαλλόμενου αλλά και του κοινωνικού συνόλου, το οποίο καθορίζει τα όρια της ελευθερίας των συμβάσεων. Βασικό λοιπόν κριτήριο για τον έλεγχο της νομιμότητας των ΓΟΣ και την ορθότητα αυτών αποτελεί το Γενικό Συμφέρον, που δεσμεύει το συντάκτη τους και προασπίζει την ασφάλεια των συναλλασσομένων. Υπό το σκεπτικό αυτό κάθε ρήτρα, που είναι αντίθετη με το κριτήριο αυτό είναι άκυρη, ακόμα κι αν δεν υφίσταται ακυρότητας αυτής βάσει των διατάξεων ΑΚ 179, 281, 288³⁶.

Οι απόψεις λοιπόν αυτές αποτέλεσαν τον πλαίσιο της προστασίας των καταναλωτών, όπως αυτό θεσπίστηκε νομοθετικά με τον ν. 2251/1991 και ισχύει σήμερα μετά την τροποποίηση του άρθρου 10 του ν. 2741/1999. Το νομοθετικό αυτό πλαίσιο, όμως, δεν βρίσκει εφαρμογή στις τραπεζικές συναλλαγές γιατί καλύπτει μόνο ένα περιορισμένο φάσμα αυτών. Θα μπορούσε να εφαρμοστεί δηλαδή μόνο όταν η τράπεζα ήταν αποκλειστικά με το γράμμα του νόμου ο «προμηθευτής», που παρέχει τις υπηρεσίες της στους καταναλωτές, όπως αυτοί ορίζονται από το νόμο.

Αντίθετα δεν ισχύει για εκείνες τις τραπεζικές συμβάσεις, που δεν έχουν ως αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών και συγχρόνως δεν καλύπτουν μόνο τις προσωπικές ανάγκες των καταναλωτών αλλά αποτελούν τα μέσα για να εξασκήσουν αυτοί την επαγγελματική τους δραστηριότητα. Έτσι ο καταναλωτής

³⁶ Σπύρος Ψυχομάνης, Τραπεζικό δίκαιο Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων Ι. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 18 – 19

των τραπεζικών συμβάσεων προστατεύεται με ειδικότερες ρυθμίσεις της νομοθεσίας και όχι από το ν. 2251/1994.

Οι διατάξεις του ν. 2251/1994, όμως, δεν ερμηνεύουν απλά τους ΓΟΣ, αλλά προστατεύουν και τους καταναλωτές, οι οποίοι εύκολα μπορούν να εξαπατηθούν, λόγω της απειρίας τους ή της κατώτερης κοινωνικά και οικονομικά θέσης τους ή τέλος λόγω της αδυναμίας τους να διαπραγματευθούν τους ΓΟΣ. Με βάση λοιπόν τους λόγους αυτούς και οι πελάτες της τράπεζας έχουν ανάγκη προστασίας, αφού ως γνωστόν τα πιστωτικά ιδρύματα είναι οικονομικά πιο ισχυρά και διακρίνονται για της εμπειρία και των επαγγελματισμό τους στην σύναψη των συμβάσεων³⁷. Επομένως οι διατάξεις του ν. 2251/1994 εφαρμόζονται σε όλες τις τραπεζικές συμβάσεις, με εξαίρεση εκείνες στις οποίες το αντισυμβαλλόμενο μέρος έχει την ίδια οικονομική και διαπραγματευτική ισχύ με την τράπεζα και για το λόγο αυτό δεν προστατεύεται το ίδιο από το νόμο.

2.2. Η αναλογική εφαρμογή του ν. 2251/94 στους ΓΟΣ των τραπεζών

Οι διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 2251/1994 διέπουν, όπως προαναφέρθηκε, και τους ΓΟΣ των τραπεζικών συμβάσεων. Συγκεκριμένα³⁸:

1. Ως ΓΟΣ θεωρούνται οι προδιατυπωμένοι όροι, που ισχύουν για απεριόριστο αριθμό τραπεζικό συμβάσεων.

2. Οι ΓΟΣ διατυπώνονται στην ελληνική, αν η συναλλαγή πραγματοποιείται την ημεδαπή. Εξαίρεση αποτελούν οι διεθνείς συναλλαγές. Σε κάθε έγγραφη σύμβαση αυτοί θα πρέπει να είναι ευανάγνωστοι και να βρίσκονται σε εμφανές σημείο της σύμβασης.

3. Οι ΓΟΣ δεν έχουν δεσμευτική ισχύ για τον πελάτη καταναλωτή, αν ο τελευταίος τη στιγμή, που καταρτιζόταν η σύμβαση τους αγνοούσε χωρίς δική του υπαιτιότητα και η τράπεζα δεν προέβει στην υπόδειξή τους ή δεν φρόντισε να τον βοηθήσει να έχει πραγματική γνώση του περιεχομένου τους.

4. Οι ΓΟΣ ερμηνεύονται με βάση την αρχή της προστασίας του καταναλωτή και σε περίπτωση αμφιβολίας αυτών η ερμηνεία τους είναι

³⁷ Σπύρος Ψυχομάνης, Τραπεζικό δίκαιο Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων Ι. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 18 – 19

³⁸ Σπύρος Ψυχομάνης, Τραπεζικό δίκαιο Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων Ι. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 19 – 20

εναντίον του χρήστη. Σε περίπτωση, που μέσα στη σύμβαση υπάρχουν και ειδικοί όροι, που προήλθαν ύστερα από διαπραγμάτευση των συμβαλλομένων μερών, τότε αυτοί υπερισχύουν των γενικών.

5. Κάθε καταχρηστικός ΓΟΣ είναι άκυρος, αυτό, όμως, δεν συνεπάγεται και την ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης.

Καταχρηστικός κρίνεται ένας ΓΟΣ όταν διαταράσσει υπέρμετρα την ισορροπία και τα δικαιώματα του πελάτη – καταναλωτή. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι συνθήκες κάτω από τις οποίες καταρτίστηκε η σύμβαση καθώς επίσης και όλα τα στοιχεία, που διέπουν αυτή.

Ακόμα, όμως, και αν ένας ΓΟΣ κριθεί άκυρος ως καταχρηστικός σύμφωνα με το άρθρο 2 §§ 6 – 7, αυτό δεν αποκλείει τον έλεγχο του περιεχομένου με βάση τις προαναφερόμενες διατάξεις του ΑΚ και την ακυρότητα του σύμφωνα με αυτές³⁹.

2.3. Οι ενιαίοι κανόνες του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου

Το 1919 στην Atlantic City των ΗΠΑ επιχειρηματίες από το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Μεγ. Βρετανία και τις ΗΠΑ ίδρυσαν το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο. Μέλη αυτού είναι όλων των μορφών οι επιχειρήσεις και οι επαγγελματικές οργανώσεις από όλο τον κόσμο, οι οποίες χωρισμένες σε ομάδες εκπροσωπούν την οικονομία της χώρας τους. Η Γενική Γραμματεία του ΔΕΕ έχει την έδρα της στο Παρίσι.

Σκοπός της ίδρυσής του ήταν να συμβάλλει στην βελτίωση των διεθνών οικονομικών σχέσεων και να προωθήσει τους θεσμούς της ελεύθερης οικονομίας. Για να το επιτύχει αυτό συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, προετοιμάζει διεθνείς συμβάσεις και θεσπίζει ενιαίους κανόνες. Οι ενέγγυες πιστώσεις, οι εγγυητικές επιστολές και η είσπραξη αξιών αποτελούν παραδείγματα αυτών⁴⁰.

Βέβαια οι ομοιόμορφοι αυτοί κανόνες είναι απλά κωδικοποίηση κάποιων κανόνων, που υπαγορεύονται από τη διεθνή πρακτική και δεν αποτελούν δίκαιο ούτε καν έθιμο ή συνήθεια στις συναλλαγές, αφού μεταβάλλονται συνεχώς.

³⁹ Σπύρος Ψυχομάνης, Τραπεζικό δίκαιο Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων Ι. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 20

⁴⁰ Σπύρος Ψυχομάνης, Τραπεζικό δίκαιο Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων Ι. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 21

Ωστόσο είναι δυνατόν να καταγράφουν τα έθιμα ή τις συνήθειες, που επικρατούν στις συναλλακτικές πρακτικές μιας χώρας και να οδηγήσουν τελικά στη διαμόρφωση διεθνούς εθίμου ή συνήθειας.

Υπό την έννοια αυτή μπορούν να συμπεριληφθούν σε μία σύμβαση και να ισχύσουν ως ΓΟΣ, αν οι τελευταίοι πληρούν όλες τις προϋποθέσεις, που προαναφέρθηκαν.

2.4. Εναρμόνιση σε διεθνές επίπεδο

Απόρροια της παγκοσμιοποίησης ήταν η αύξηση των διεθνών συναλλαγών και η συνεργασία ανάμεσα στις εθνικές έννομες τάξεις. Γι' αυτό το λόγο κρίθηκε απαραίτητο το ενοχικό δίκαιο να προσαρμοστεί στις διεθνείς αντιλήψεις, αφού αποτελεί σημαντικό κλάδο του ιδιωτικού δικαίου. Αυτό συνέβη διότι στο ενοχικό δίκαιο είναι πιο έντονη η τάση εναρμόνισης προς τους κανόνες του δικαίου, που αφορά τις συμβάσεις⁴¹. Βέβαια εκτός από το κοινοτικό δίκαιο, που ρυθμίζει ενιαία στο επίπεδο αυτό τις εσωτερικές έννομες τάξεις των Κρατών – Μελών της Ε.Ε. υπάρχει και το διεθνές, το οποίο, όμως, καλύπτει επιμέρους προβλήματα (πρβλ. Σύμβαση της Βιέννης 1980 για τις διεθνείς πωλήσεις κινητών πραγμάτων, η οποία ενσωματώθηκε στο δίκαιο της Ελλάδας με το ν. 2532/1997).

2.5. Εναρμόνιση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στόχος του κοινοτικού δικαίου ήταν να εξασφαλιστεί η ισότητα των συμβαλλομένων όσον αφορά τη διαπραγμάτευση μιας σύμβασης για να μπορούν να ασκούν την δικαιοπρακτική τους ικανότητα χωρίς ιδιαίτερες πιέσεις. Άρα όπου η ισότητα αυτή διαταρράσσεται είναι λογικό να λαμβάνονται μέτρα για την προάσπιση των συμφερόντων του ασθενέστερου μέρους (καταναλωτή). Για το λόγο αυτό παρατηρείται μια σύγχρονη τάση να θεσπιστούν προστατευτικοί κανόνες αναγκαστικού δικαίου όσον αφορά την ισχύ και το περιεχόμενο της σύμβασης. Ο νομοθέτης δηλαδή εδώ παρεμβαίνει ρυθμιστικά⁴².

⁴¹ Σταθόπουλος Μιχαήλ, Γενικό ενοχικό δίκαιο. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1998, σελ. 22

⁴² Σταθόπουλος Μιχαήλ, Γενικό ενοχικό δίκαιο. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1998, σελ. 23

Το ελληνικό δίκαιο έχει ήδη προσαρμόσει τους κοινοτικούς κανόνες, που έχουν εκδοθεί με αυτό το στόχο (πρβλ. ν. 2251/1994) και ρυθμίζουν ειδικά προβλήματα. Οι πιο σπουδαίες από τις ρυθμίσεις αυτές είναι:

α) Η αυξημένη ευθύνη, που φέρει ο παραγωγός ελαττωματικών προϊόντων καθώς επίσης και η απαγόρευση των όρων εκείνων οι οποίοι περιορίζουν την ευθύνη του προμηθευτή.

β) Η απαγόρευση καταχρηστικών ΓΟΣ, που διαταράσσουν την ισορροπία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή. Η δικαιοσύνη ωστόσο προβλέπει ότι θα πρέπει να υπάρχουν οι ΓΟΣ στις συμβάσεις για να μην διασαλεύεται η ισορροπία αυτή. Στην περίπτωση της ατομικής διαπραγμάτευσης των όρων η ισορροπία αυτή δεν είναι αναγκαία.

γ) Η δυνατότητα να αποδεσμεύεται ο καταναλωτής σε σύντομο χρονικό διάστημα από τη σύμβαση, που κατέρριψε εκτός εμπορικού καταστήματος ή εξ αποστάσεως.

δ) Η δυνατότητα, που έχει ο καταναλωτής, ο οποίος αγόρασε με πίστωση αγαθά ή υπηρεσίες, να στραφεί, αν δεν υπάρχει ικανοποίηση από τον προμηθευτή, εναντίον του πιστωτικού φορέα για ελαττώματα της σύμβασης με τον προμηθευτή. Βέβαια στην περίπτωση αυτή απαιτείται η ύπαρξη συνεργασίας ανάμεσα στον προμηθευτή και τον πιστωτικό φορέα.

2.6. Η έννοια του καταναλωτή και του προστατευόμενου εγγυητή

2.6.1. Η παλινδρόμηση της έννοιας του καταναλωτή μεταξύ κοινοτικού και ελληνικού δικαίου

2.6.1.1. Η Οδηγία 93/13/ΕΟΚ

Η Οδηγία 93/13/ ΕΟΚ⁴³ «Σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων, που συνάπτονται με καταναλωτές» ισχύει για τα κράτη - μέλη από τις 31/12/1994. Στο άρθρο 153 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση διατυπώνεται η προώθηση των συμφερόντων των καταναλωτών και η διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας του καταναλωτή με συμβολή στην προστασία και των οικονομικών συμφερόντων τους. Με την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση το κοινοτικό δίκαιο απέκτησε ειδική διάταξη για την

⁴³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriSeiv.htm>

προστασία του καταναλωτή, όπου ανήκει και η προστασία των οικονομικών του συμφερόντων.

Στις 21/04/1993 εξεδόθη η Οδηγία 93/13/ΕΟΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων, που συνάπτονται με τους καταναλωτές. Βασικός σκοπός της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ ήταν η προστασία των καταναλωτών από τις καταχρηστικές ρήτρες. Σχετικά με την πολιτική προστασίας και ενημέρωσης των καταναλωτών, υπάρχει η αρχή με τίτλο Προστασία των Οικονομικών Συμφερόντων των Καταναλωτών, στην οποία «οι αποκτώντες αγαθά και υπηρεσίες πρέπει να προστατεύονται από τις καταχρήσεις ισχύος εκ μέρους του πωλητή ή του παρέχοντος υπηρεσίες ιδίως από τις συμβάσεις προσχωρήσεως και από τον καταχρηστικό αποκλεισμό βασικών δικαιωμάτων μέσα στις συμβάσεις.»

Η Οδηγία αυτή όρισε τρεις βασικές έννοιες στο Δίκαιο των Γενικών Όρων Συναλλαγών, της καταχρηστικής ρήτρας, του καταναλωτή καθώς και του επαγγελματία - προμηθευτή. Επίσης, παρέθεσε κατάλογο ρητρών, ενδεικτικό, οι οποίες μπορούν να χαρακτηριστούν καταχρηστικές. Εξαιρέθηκαν από την εφαρμογή της οδηγίας οι συμβάσεις εργασίας, οι συμβάσεις, που αφορούν κληρονομικά δικαιώματα, συμβάσεις οικογενειακού δικαίου και συμβάσεις, που αφορούν σύσταση και καταστατικό εταιριών. Επίσης, εξαιρέθηκε ρητά ο έλεγχος καταχρηστικότητας όρων, που περιγράφουν το κύριο αντικείμενο της σύμβασης και το ανάλογο ή όχι μεταξύ της τιμής και της αμοιβής και των αγαθών ή υπηρεσιών, που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, για τους οποίους, όμως, απαιτεί να είναι όροι διατυπωμένοι με σαφή και κατανοητό τρόπο. Έτσι η αρχή της διαφάνειας, άρθρο 5, εδ. Α' Οδηγίας συμπεριλήφθηκε στο Εθνικό Δίκαιο με τον Νόμο 2251/1994 στο άρθρο 2 §2 και 3 σύμφωνα με την οποία «Οι Γενικοί Όροι Συναλλαγών πρέπει να παρουσιάζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών κατά τρόπο ορισμένο, ορθό και σαφή»⁴⁴.

Ακόμη καθόρισε τον κύκλο ατόμων και ομάδων αναγνωρίζοντας το έννομο συμφέρον άσκησης των αξιώσεων, που απορρέουν από την χρησιμοποίηση καταχρηστικών ρητρών, σε άτομα – καταναλωτές και σε δημόσιους οργανισμούς και νομικά πρόσωπα, που λειτουργούν υπό τη μορφή

⁴⁴ 2501/31-10-2002 Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος σχετικά με την ενημέρωση των συναλασσομένων με τα πιστωτικά ιδρύματα για τους όρους, που διέπουν τις συναλλαγές τους.

μη κερδοσκοπικών σωματείων του Αστικού Κώδικα, όπως Ενώσεις Καταναλωτών, καθώς και στους επαγγελματίες στην προστασία των οποίων αποβλέπει η Οδηγία.

Τέλος, η Οδηγία εισήγαγε τεκμήριο, ότι μια ρήτρα σύμβασης δεν αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγμάτευσης, αν έχει συνταχθεί εξ αρχής μονομερώς από τον επαγγελματία και αν ο καταναλωτής εκ των πραγμάτων δεν μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενο της σύμβασης.

2.6.1.2. Η πρόσφατη νομολογία

Η ελληνική νομοθεσία στο άρθρο 2 § 1 του ν. 1961/1991 για πρώτη φορά μέσα στα πλαίσια προστασίας του καταναλωτή όρισε την έννοια του καταναλωτή υιοθετώντας την συσταλτική του σημασία σύμφωνα με το κοινοτικό πρότυπο. Αργότερα, όμως, με το άρθρο 1 § 4 του ν. 2251/1994⁴⁵ ο ορισμός αυτός διευρύνθηκε.

Σήμερα μετά και την αντικατάσταση του προηγούμενου άρθρου από το άρθρο 1 § 5 του ν. 3587/2007 η έννοια του καταναλωτή διαστάληκε και περιλαμβάνει πλέον «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα καθώς και ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα για τα οποία προορίζονται προϊόντα ή υπηρεσίες, που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση αυτών ως τελικοί αποδέκτες».

Ο τελευταίος αυτός ορισμός ωστόσο δημιουργεί προβλήματα αφού στα συναλλασσόμενα μέρη εντάσσεται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, με ή χωρίς νομική προσωπικότητα πράγμα το οποίο αντιτίθεται στο δίκαιο προστασίας των καταναλωτών, που έχει ως απώτερο σκοπό τη διατήρηση της συμβατικής ισορροπίας στην αγορά⁴⁶.

Επιπλέον ο προαναφερθείς ορισμός αντιβαίνει και στο κοινοτικό δίκαιο, που υπερτερεί του εθνικού διότι τόσο η κοινοτική Οδηγία 93/13/ΕΟΚ στο άρθρο 8 όσο και η νομολογία του ΔΕΚ επιτρέπουν στα κράτη – μέλη της Ε.Ε. τη

⁴⁵ Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες, που προσφέρονται στην αγορά ή το οποίο κάνει χρήση τέτοιων προϊόντων ή υπηρεσιών εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους. Καταναλωτής είναι και κάθε αποδέκτης του διαφημιστικού μηνύματος.

⁴⁶ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 31

θέσπιση κανόνων για την προστασία του καταναλωτή, δεν συναινούν, όμως, στην επέκταση της έννοιας αυτού.

Απόρροια όλης αυτής της κατάστασης είναι η δικαιολογημένη σύγχυση, που επικρατεί στις δικαστικές αποφάσεις, κυρίως δε σε ότι αφορά τις τραπεζικές συναλλαγές. Έτσι όσον αφορά στη χορήγηση επαγγελματικών πιστώσεων και δανείων μέσω των εμπορικών τραπεζικών χρηματοδοτήσεων η νομολογία άλλοτε αποφασίζει με την ευρεία και άλλοτε με τη στενή έννοια του ορισμού του καταναλωτή πάνω στο ερώτημα, που τίθεται αν οι διατάξεις του άρθρου 2 ν. 2251/1994 μπορούν να εφαρμοστούν και εδώ.

Πρόσφατα πάντως η νομολογία αποφάνθηκε θετικά έχοντας ως κριτήριο της απόφασης τον καταναλωτή ως τελικό αποδέκτη προϊόντων ή υπηρεσιών της αγοράς.

Αντιφατικές αποφάσεις, όμως, υπάρχουν και στο χώρο του leasing. Έτσι σε απόφαση σχετική με σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης αυτοκινήτου κρίθηκε καταχρηστική και ως εκ τούτου άκυρη ρήτρα, που παραβίαζε τα δικαιώματα του μισθωτή - καταναλωτή σύμφωνα με το άρθρο 2 §7 εδ. λ' του ν. 2251/1994⁴⁷. Το ίδιο, όμως, δικαστήριο σε παλαιότερη απόφασή του για παρόμοιο θέμα δεν επικαλέσθηκε καθόλου το ν. 2251/1994, ενώ σε πρόσφατη απόφασή του αφορούσε το μονομερές δικαίωμα, που διατηρεί η εκμισθώτρια επιχείρηση να αναπροσαρμόζει τα μισθώματα γίνεται γενική μόνο αναφορά στο άρθρο 2 §6⁴⁸ του νόμου αυτού.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα ελληνικά δικαστήρια δεν λαμβάνουν υπόψη στις αποφάσεις τους τις σχετικές με την προστασία του καταναλωτή διατάξεις αγνοώντας με αυτό τον τρόπο τη θέση του ΔΕΚ, το οποίο ορίζει αυτές να εφαρμόζονται αυτεπάγγελτα από τα εθνικά δικαστήρια και να μην είναι υποχρεωτική η επίκλησή τους στα δικόγραφα. Σύμφωνα με το πνεύμα

⁴⁷ Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι, που επιβάλουν στον καταναλωτή, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης της παροχής του, υπέρμετρη οικονομική επιβάρυνση

⁴⁸ Γενικοί όροι των συναλλαγών, που έχουν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή απαγορεύονται και είναι άκυροι. Ο καταχρηστικός χαρακτήρας γενικού όρου ενσωματωμένου σε σύμβαση κρίνεται αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών, που αφορά η σύμβαση, το σύνολο των ειδικών συνθηκών κατά τη σύναψή της και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

του ΔΕΚ και το Ανώτατο Ακυρωτικό σε απόφασή του σχετική με το leasing προσέφυγε στο άρθρο 5 §6 του ν. 2251/1994⁴⁹.

Ο ν. 2251/1994 δεν ισχύει, όμως, όταν πρόκειται για αποφάσεις, που αφορούν διεθνείς εμπορικές συναλλαγές και παραπέμπουν σε διαιτησία με βάση τη Σύμβαση της Νέας Υόρκης όπως ψηφίσθηκε στις 10/6/1958. Σύμφωνα λοιπόν με αυτήν οι διατάξεις του ελληνικού δικαίου υστερούν έναντι των κοινοτικών στον έλεγχο των ΓΟΣ και στην έννοια του καταναλωτή και κάθε παραπομπή σε διαιτησία είναι έγκυρη ακόμα κι αν γίνεται με βάση άλλο έγγραφο, που δεν έχουν υπογράψει οι συμβαλλόμενοι, συνδέεται, όμως, με την κύρια σύμβαση. Σύμφωνα επίσης με την ίδια διεθνή σύμβαση ο ενδιάμεσος μεσολαβητής της εμπορικής αλυσίδας δεν εμπίπτει στην ορισθείσα από το άρθρο 1 § 4, α' ν. 2251/1994 έννοια του.

Από την άλλη, σε υπόθεση, που αφορούσε γeros η εμπλοκή της διάταξης της § 6 του άρθρου 2 ν. 2251/1994 δεν εξετάστηκε για καθαρά δικονομικούς λόγους.

Πέραν όλων των προαναφερθέντων στην έννοια του καταναλωτή σύμφωνα με το άρθρο 1 § 4, α' ν. 2251/1994 μπορεί να εμπίπτει και κατασκευαστική κοινοπραξία. Ωστόσο σε άλλη υπόθεση αναφέρεται ότι η έννοια του καταναλωτή είναι διευρυμένη στο ελληνικό δίκαιο και αντιβαίνει το άρθρο 8 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, που οφείλουν να ακολουθήσουν τα κράτη – μέλη της ΕΕ. Για το λόγο αυτό η ελληνική δικαιοσύνη οφείλει να προβεί σε συστατική ερμηνεία του ν. 2251/1994 έτσι ώστε όσοι συναλλάσσονται για επαγγελματικούς λόγους καθώς επίσης και τα νομικά πρόσωπα να μην εμπίπτουν στην έννοια του καταναλωτή.

Επομένως καταναλωτής σύμφωνα και με άλλες δικαστικές κρίσεις είναι οποιοδήποτε πρόσωπο πραγματοποιεί συναλλαγές για να καλύψει προσωπικές του και όχι επαγγελματικές του ανάγκες. Δεν είναι απαραίτητο βέβαια το πρόσωπο αυτό να είναι και ο οικονομικά ασθενέστερος της συναλλαγής⁵⁰.

Παρ' όλα αυτά μέσα στα πλαίσια της αρχής της εμπιστοσύνης στις τραπεζικές συμβάσεις, η τράπεζα υποχρεούται να προστατεύει τα συμφέροντα

⁴⁹ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 34 – 35

⁵⁰ Για παράδειγμα δεν είναι καταναλωτής το πρόσωπο το οποίο ασχολείται συστηματικά με επενδύσεις ιδιαίτερα υψηλής οικονομικής αξίας και διακινδύνευσης.

των πελατών της και να τους ενημερώνει για τυχόν κινδύνους, που είναι δυνατόν να υπάρξουν στη διαχείριση των κεφαλαίων τους.

Τέλος πρέπει να αναφέρουμε ότι σε υπόθεση σύμβασης επιταγής ο ν. 2251/1994 χρησιμοποιήθηκε για να μην κηρυχθούν καταχρηστικοί και ως εκ τούτου ενάντιοι ως προς τον πελάτη – κάτοχο του καρτέ επιταγών όροι της σύμβασης, που προέβλεπαν σταθερή προμήθεια είτε για ανάκληση επιταγής, ή σφράγιση ακάλυπτης επιταγής ή για διαγραφή από την «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» στοιχείων δυσμενών για πελάτη.

2.7. Ο εγγυητής – καταναλωτής

Όσα προαναφέρθηκαν σχετικά με την έννοια του καταναλωτή ισχύουν και για τον εγγυητή, παρ' όλο, που στην καταναλωτική νομοθεσία υποστηρίζεται ότι η εγγύηση είναι αυτόνομη σε σχέση με την κύρια σύμβαση. Το πρόβλημα έγκειται στο αν ο εγγυητής μπορεί να θεωρηθεί καταναλωτής, αφού το πρότυπο του τελευταίου καθορίζεται κυρίως από το ότι είναι οικονομικά ασθενέστερος από τον αντισυμβαλλόμενο του και σε ορισμένες περιπτώσεις από πρόσθετους όρους, που απαρτίζουν τη συγκεκριμένη σύμβαση. Για το λόγο αυτό το πρότυπο αλλάζει ανάλογα με το δίκαιο στο οποίο εντάσσεται η σύμβαση και το ίδιο ισχύει και για το πρότυπο του εγγυητή⁵¹.

Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο στις τραπεζικές συναλλαγές κυρίως στη χώρα μας, όπου ο εγγυητής είτε είναι φυσικό πρόσωπο είτε νομικό έχει το δικαίωμα να παραιτηθεί από την ένσταση διζήσεως και να απεμπολήσει με τον τρόπο αυτό τον επικουρικό χαρακτήρα της εγγύησης. Δυσχέρεια επίσης προκαλούν και οι ΓΟΣ, που επιβάλλονται από τις τράπεζες και προβλέπουν ότι ο εγγυητής φέρει την ευθύνη της οφειλής ολόκληρου του χρέους.

Δεν υφίσταται, όμως, κανένα πρόβλημα στις τραπεζικές συμβάσεις, που εξυπηρετούν προσωπικές ανάγκες των καταναλωτών. Οι εγγυητές στις συμβάσεις αυτές θεωρούνται καταναλωτές και ισχύει και για αυτούς η αρχή προστασίας των καταναλωτών.

Πέραν όλων αυτών ο Άρειος Πάγος αποφάνθηκε ότι ο εγγυητής επαγγελματικού τραπεζικού δανείου για πρωτοφειλέτρια οικογενειακή

⁵¹ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 38 – 39

επιχείρηση, στην οποία είναι ο βασικός μέτοχος και στην ουσία διοικεί αυτήν, δεν θεωρείται τρίτος εγγυώμενος υπέρ ξένης περιουσίας. Επομένως αλλάζει και ο αστικός χαρακτήρας της εγγύησης, η οποία πλέον έχει εμπορική χροιά ανάλογα με τη συμβατική σχέση⁵². Αυτό ισχύει κυρίως στις περιπτώσεις, που ο εγγυητής είναι σύζυγος, συγγενής ή συνεργάτης του πρωτοφειλέτη φυσικού προσώπου ή είναι αυτός, που ασκεί στην ουσία τη διοίκηση του νομικού προσώπου. Ένας τέτοιος εγγυητής όπως είναι αναμενόμενο δεν είναι βοηθητικός παράγοντας στην τραπεζική σύμβαση, αλλά αποτελεί τρίτο αυτοδύναμο πόλο της χρηματοδότησης. Επομένως το πρόσωπο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί καταναλωτής ακόμα και υπό την ευρεία έννοια του άρθρου 1 § 4, α – ββ' ν. 2251/1994, γιατί ενεργεί ως επαγγελματίας.

Η νομολογία ωστόσο στις πρόσφατες αποφάσεις της τείνει υπέρ της απόψεως ότι ο εγγυητής, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, μαζί με τον πρωτοφειλέτη επαγγελματικών χρηματοδοτήσεων προστατεύονται από το ν. 2251/1994.

Αδιευκρίνιστο παραμένει παρ' όλα αυτά αν το δικαίωμα του εγγυητή να παραιτηθεί των ενστάσεων, που διαθέτει με βάση τα άρθρα 862 – 868 ΑΚ εμπίπτει στον έλεγχο των διατάξεων του ν. 2251/1994, κυρίως στο επίπεδο των τραπεζικών χρηματοδοτήσεων.

2.8. Οι Γ. Ο. Σ. σε Ασφαλιστικές Συμβάσεις

Σύμφωνα με τον ν.2251/1994 γενικοί όροι συναλλαγών είναι οι όροι, που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων. Έτσι στην ασφαλιστική αγορά ως ασφαλιστικοί όροι θεωρούνται οι όροι, που συμφωνούν τα μέρη να ισχύσουν σε μια ή σε περισσότερες ασφαλιστικές συμβάσεις. Επίσης, στο άρθρο 2 § 1 του παραπάνω νόμου ορίζεται «ότι οι γενικοί όροι συναλλαγών δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή, αν κατά τη διάρκεια, που καταρτίζεται η σύμβαση τους αγνοούσε ανυπαίτως και ο προμηθευτής δεν υπέδειξε την ύπαρξη τους ή του στερήσει τη δυνατότητα να λάβει πραγματική γνώση του περιεχομένου τους. »

Συμπερασματικά, για να γίνουν οι ΓΟΣ αναπόσπαστο κομμάτι μιας σύμβασης πρέπει ο χρήστης να φροντίσει να τους κάνει γνωστούς στον

⁵² Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 40 – 41

καταναλωτή διαφορετικά δεν είναι δεσμευτικοί γι' αυτόν. Ο χρήστης είναι υποχρεωμένος να τους παραπέμψει σε αυτούς αφού ενυπάρχουν στο κείμενο της σύμβασης.

Πιο ειδικά, στο ασφαλιστικό δίκαιο η ένταξη των γενικών ή ειδικών όρων στην ασφαλιστική σύμβαση ρυθμίζεται από το άρθρο 2 § 4 του ν. 2496/1997 κατά τον οποίο « όταν η σύμβαση διέπεται από γενικούς ή ειδικούς ασφαλιστικούς όρους, ο ασφαλιστής οφείλει να μνημονεύσει τούτο στο τμήμα του ασφαλιστηρίου, που αναγράφονται τα εξατομικευμένα στοιχεία σύμβασης και να τους παραδώσει μαζί με το ασφαλιστήριο συμβόλαιο.»⁵³

Με την ύπαρξη αυτού του άρθρου προκύπτει ότι οι ασφαλιστικοί όροι, γενικοί και ειδικοί, υπάρχουν ως στοιχεία της ασφαλιστικής σύμβασης με σκοπό α) τη δυνατότητα γνώσης αυτών από τον ασφαλισμένο και β) η παράδοση τους μαζί με το ασφαλιστήριο στον ασφαλισμένο.

A) Γνώση των ασφαλιστικών όρων

Αρχικά ο ασφαλιστής έχει υποχρέωση να προβεί σε ρητή επισήμανση της ύπαρξης των ασφαλιστικών όρων, που υπάρχουν στην συγκεκριμένη ασφαλιστική σύμβαση προς τον ασφαλισμένο.

Σύμφωνα με τον ΑσφΝ, άρθρο 1 § 2 και 2 § 3 υπάρχει η παρακάτω ρήτρα: « Η παρούσα ασφαλιστική σύμβαση διέπεται από τους συνημμένους ασφαλιστικούς όρους, τους γενικούς και ειδικούς όρους, που αποτελούν το ενιαίο σύνολο της ασφαλιστικής σύμβασης. Οποιαδήποτε συμπλήρωση ή και μεταβολή του περιεχομένου αυτών, είναι άκυρη, εφόσον δε φέρει την υπογραφή νόμιμα εξουσιοδοτημένου εκπροσώπου της εταιρίας.»

Οι γενικοί όροι περιέχουν ορισμούς για την κατανόηση των όρων, που χρησιμοποιούνται στο ασφαλιστήριο, όπως για παράδειγμα ποιος θεωρείται λήπτης της ασφάλισης, τι είδους έγγραφο είναι το ασφαλιστήριο ή τι σημαίνει ασφαλισμένος κίνδυνος ή ασφαλιστική περίπτωση. Επίσης υπάρχουν γενικές εξαιρέσεις, που περιέχονται σε κάθε ασφαλιστήριο του ίδιου κλάδου ασφάλισης και ισχύει για κάθε ασφαλισμένο. Τέλος περιέχονται κίνδυνοι, που δεν καλύπτονται, όπως πολεμικοί, φυσικών καταστροφών κ.τ.λ. καθώς και γενικές διατάξεις για τη διάρκεια της ασφαλιστικής σύμβασης, την έννοια της ασφαλιστικής ζημίας, τον τρόπο υπολογισμού του ασφαλιστρού κ.τ.λ.

⁵³ Άρθρο 2 Ν. 2496/1997

Οι ειδικοί όροι αποτελούν τις πρόσθετες καλύψεις, που αναγράφονται στο ασφαλιστήριο και περιέχουν τις προϋποθέσεις παροχής ορισμένων πρόσθετων ασφαλιστικών παροχών. Για παράδειγμα σε ένα ασφαλιστήριο περιουσίας, όπου καλύπτεται ο κίνδυνος της πυρκαγιάς, με ειδικό όρο η κάλυψη κινδύνων από πλημμύρα ή από κλοπή ή ακόμα και από σεισμό. Επίσης, οι ειδικοί όροι, που συμφωνούνται μετά από ατομική συμφωνία και διαπραγμάτευση προηγούνται στην εφαρμογή και είναι επικρατέστεροι από τους προδιατυπωμένους γενικούς όρους. Όλοι οι ασφαλιστικοί όροι, γενικοί και ειδικοί, πρέπει να γράφονται με σαφήνεια σε ευδιάκριτα σημεία.

Συνεπώς ο ασφαλιστής είναι υποχρεωμένος να ενημερώσει τον ασφαλισμένο με ρητό και κατανοητό τρόπο για την ύπαρξη των ασφαλιστικών όρων. Η ενημέρωση πρέπει να γίνεται το αργότερο μέχρι την κατάρτιση της ασφαλιστικής σύμβασης, έτσι ώστε ο ασφαλισμένος να θεωρηθεί ότι έλαβε γνώση των ασφαλιστικών όρων. Για την απόδειξη του ότι ο ασφαλισμένος έλαβε γνώση των ασφαλιστικών όρων υπογράφει στο τέλος της ασφαλιστικής σύμβασης, μετά την ενσωμάτωση των γενικών και ειδικών όρων, κάτω από μία ρήτρα ότι « ο ασφαλισμένος τελεί σε γνώση και αποδέχεται τους γενικούς και ειδικούς όρους, όρους για τις πρόσθετες καλύψεις, αντίγραφα των οποίων παρέλαβε.»⁵⁴

Από την στιγμή, που ο ασφαλισμένος υπογράφει μια τέτοια ρήτρα, υπάρχει πλέον ρητή συμφωνία γνώσης, αποδοχής και δέσμευσης.

B) Παράδοση ασφαλιστικών όρων

Οι ασφαλιστικοί όροι πρέπει να παραδίδονται στον ασφαλισμένο το αργότερο μαζί με την παράδοση του ασφαλιστηρίου. Ως προς απόδειξη παράδοσης, ο ασφαλισμένος υπογράφει στο τέλος του κειμένου της σύμβασης, μία δήλωση παραλαβής του ασφαλιστηρίου και των γενικών και ειδικών ασφαλιστικών όρων. Η υπογραφή του ασφαλισμένου σημαίνει γνώση, αποδοχή, και δέσμευση τόσο των εξατομικευμένων στοιχείων της σύμβασης αλλά και όλων των όρων και προϋποθέσεων ασφαλιστικής κάλυψης, που είναι διατυπωμένοι με τη μορφή γενικών ή ειδικών όρων. Η δήλωση παραλαβής και γνώσης του ασφαλιστηρίου και των γενικών και ειδικών ασφαλιστικών όρων αποτελεί για τον ασφαλισμένο γραπτή δικαιοπρακτική δήλωση αποδοχής των

⁵⁴ <http://www.sinigoros.gr>

γενικών ασφαλιστικών όρων. Έτσι, οι γενικοί ασφαλιστικοί όροι καθίστανται δεσμευτικοί για τον ασφαλιζόμενο καθ' όλη την διάρκεια της ασφαλιστικής σύμβασης, χωρίς να έχει το δικαίωμα να τους αμφισβητήσει κατά το χρόνο πραγματοποίησης του ασφαλισμένου κινδύνου.

2.9. Οι ΓΟΣ των εμπορικών τραπεζικών χρηματοδοτήσεων

2.9.1. Οικονομικές επιβαρύνσεις – Πρόσθετες υποχρεώσεις

Το άρθρο 1 § 3⁵⁵ του ν. 128/1975 παραχωρεί τη δυνατότητα στα πιστωτικά ιδρύματα να μετακυλίσουν στους πελάτες τους την εισφορά. Το ίδιο έκρινε και η απόφαση 430/2005 του Αρείου Πάγου. Άλλωστε η ενέργεια αυτή συμφωνεί και με την αρχή της ελευθερίας της ιδιωτικής αυτονομίας και εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της ελεύθερης διαμόρφωσης των τραπεζικών επιτοκίων, το ύψος των οποίων επηρεάζεται από τη μετακύλιση αυτή. Επομένως η τακτική αυτή των τραπεζών αντιτίθεται μόνο στην αρχή της διαφάνειας των ΓΟΣ⁵⁶.

Σε αντίθετες, όμως, δικαστικές αποφάσεις οι διατάξεις του άρθρου 1 §3 ν. 128/1975 και του άρθρου 22 § 2 ν. 2515/1997, που επιβάλλουν την καταβολή της ίδιας εισφοράς στα πιστωτικά ιδρύματα του εξωτερικού καθιστούν αδύνατη τη μετακύλιση της εισφοράς στους δανειολήπτες πελάτες των τραπεζών. Το ίδιο είχε κριθεί και για τον Ειδικό Φόρο Τραπεζικών Υπηρεσιών, ο οποίος δεν έπρεπε να ανατοκίζεται αφού ήταν έξοδο των πιστωτικών ιδρυμάτων και όχι τόκος.

Ωστόσο τόσο οι αποφάσεις, που είναι υπέρ όσο και εκείνες, που είναι εναντίον της μετακύλισης δεν διευκρινίζουν το ζήτημα με βάση την προστασία του καταναλωτή.

2.9.1.1. Ειδικότερα ως προς την παροχή πίστωσης μέσω αλληλόχρεου λογαριασμού

Πέραν των προαναφερθέντων καταχρηστικών ΓΟΣ παράνομος είναι επίσης και ο όρος εκείνος, που προβλέπει τον υπολογισμό των τόκων με βάση

⁵⁵ Οι διατάξεις, που προστατεύουν τους καταναλωτές ισχύουν τόσο στον ιδιωτικό τομέα όσο και για τις επιχειρήσεις οποιασδήποτε μορφής του δημόσιου τομέα και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

⁵⁶ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 44

ημερολογιακό έτος 360 αντί 365 ημερών. Ο υπολογισμός αυτός αντιβαίνει στην αρχή της διαφάνειας των ΓΟΣ, αφού ο πιστούχος του αλληλόχρεου λογαριασμού δεν γνωρίζει το πραγματικό ετήσιο επιτόκιο⁵⁷.

Με τον τρόπο αυτό ο πελάτης επιβαρύνεται με επιπρόσθετο επιτόκιο περίπου 1,3889% και η επιβάρυνση αυτή δεν είναι δυνατόν να δικαιολογηθεί υπέρ της τράπεζας καθ' οιονδήποτε λόγο. Οι περισσότερες μάλιστα αποφάσεις προβλέπουν ημερολογιακό έτος 365 και συμφωνούν έτσι με την ΚΥΑ – 178/2001 για την καταναλωτική πίστη, με την οποία ενσωματώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο η Οδηγία 98/7/ΕΚ.

Καταχρηστικός επίσης με βάση τις παρ. 7, ε⁵⁸ και ια⁵⁹ και παρ. 6 του άρθρου 2 ν. 2251/1994 κρίνεται και ο ΓΟΣ εκείνος, που δίνει τη δυνατότητα στην τράπεζα να αυξάνει μονομερώς το συμβατικό επιτόκιο και το επιτόκιο υπερημερίας, κυρίως όταν υπάρχει καταγγελία για πίστωση και κλείσιμο αντίστοιχα του αλληλόχρεου λογαριασμού, που εξυπηρετεί αυτή (πίστωση). Η καταχρηστικότητα αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι με τον τρόπο αυτό η οφειλή καθίσταται αόριστη και δεν διαμορφώνεται βάσει προβλεπόμενων από τη σύμβαση κριτηρίων. Από την άλλη πλευρά, όμως, κρίνεται νόμιμος τραπεζικός ΓΟΣ ο οποίος αναφέρεται στην αφηρημένη αναγνώριση του χρέους από την πλευρά του πιστούχου, αν ο τελευταίος δεν εναντιωθεί μέσα σε 30 ημέρες από τη χρονική στιγμή, που θα παραλάβει αντίγραφο της κίνησης του αλληλόχρεου λογαριασμού.

Τέλος νόμιμος είναι εκείνος ο ΓΟΣ, που ορίζει ότι η τράπεζα μπορεί να αποδείξει την οφειλή, που προέρχεται από το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού, με μηχανογραφημένο ή όχι απόσπασμα των εμπορικών της βιβλίων, στο οποίο αναγράφεται η κίνηση των χρεοπιστώσεων και το τελικό κατάλοιπο. Άκυρος, όμως, είναι ο ΓΟΣ αυτός κατ' άρθρο 372 ΑΚ και κατ' άρθρο

⁵⁷ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 46

⁵⁸ Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι, που επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης ή λύσης της σύμβασης χωρίς ορισμένο ειδικό και σπουδαίο λόγο

⁵⁹ Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι, που χωρίς σπουδαίο λόγο αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή

2 § 7, κζ⁶⁰ και § 6 ν. 2251/1994, αν δεν προβλέπεται παράλληλα και το δικαίωμα ο πιστούχος να αμφισβητήσει το περιεχόμενο του αποσπάσματος.

Το ίδιο άκυρος βάσει της § 7, ε⁶¹ και της § 6 του άρθρου 2 ν. 2251/1994 καθώς και της ΑΚ 281 είναι και ο ΓΟΣ, που παρέχει το μονομερές δικαίωμα στην τράπεζα να καταγγείλει και να κλείσει οριστικά τον αλληλόχρεο λογαριασμό χωρίς να συντρέχει ορισμένος και σπουδαίος λόγος και χωρίς να υπάρχει εύλογη προθεσμία.

2.10. Οι ΓΟΣ των τραπεζικών καταθέσεων

2.10.1. Χρεώσεις εξόδων – Πρόσθετες επιβαρύνσεις

Οι καταθέτες των τραπεζών θεωρούνται εκ προοιμίου οι καταναλωτές στις καταρτιζόμενες τραπεζικές συμβάσεις. Υπό το σκεπτικό αυτό σε σχετική απόφαση κρίθηκε άκυρος ως καταχρηστικός ΓΟΣ, που προέβλεπε έξοδα αδράνειας σε καταθετικό λογαριασμό ανάλογα με το χρονικό διάστημα, που δεν κινούταν ο υπόψη λογαριασμός. Η δικαστική κρίση βασίστηκε στο άρθρο 2 § 6 του ν. 2251/1994 και θεώρησε ότι ο συγκεκριμένος ΓΟΣ είναι αδιαφανής και αδιευκρίνιστος⁶².

Επίσης καταχρηστικός κατά το άρθρο 2 § 6 του ν. 2251/1994 κρίθηκε ο ΓΟΣ, που προέβλεπε τη χρέωση εξόδων όταν γινόταν κατάθεση σε λογαριασμό τρίτων είτε απευθείας με μετρητά είτε με μεταφορά στο λογαριασμό του από άλλο λογαριασμό και απαιτούσε στο οικείο παραστατικό το όνομα του καταθέτη. Η καταχρηστικότητα μάλιστα παρέμβασης του συγκεκριμένου ΓΟΣ έφερε στην επιφάνεια το πρόβλημα του ρόλου της ΤτΕ στο τραπεζικό σύστημα. Με βάση λοιπόν την ΠΔΤΕ 2501/2002 τόσο ο Άρειος Πάγος όσο και τα υπόλοιπα δευτερεύοντα δικαστήρια έκριναν ότι η ΤτΕ βασικά ελέγχει το τραπεζικό σύστημα, ωστόσο η εποπτεία της περιορίζεται κυρίως στη διαφάνεια των τραπεζικών συναλλαγών. Κατά συνέπεια η προαναφερόμενη ΠΔΤΕ

⁶⁰ Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι, που χωρίς σπουδαίο λόγο αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή

⁶¹ Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι, που επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης ή λύσης της σύμβασης χωρίς ορισμένο ειδικό και σπουδαίο λόγο,

⁶² Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 51

προβλέπει για τις τράπεζες μόνο υποχρεώσεις ενημέρωσης τυπικού χαρακτήρα ανεξάρτητες από τους κανόνες ελέγχου του άρθρου 2 του ν. 2251/1994.

Πρέπει να αναφερθεί, όμως, ότι η αρχή της διαφάνειας των καταναλωτικών ΓΟΣ υπερτερεί ως ευρύτερη των υποχρεώσεων ενημέρωσης, όπως ορίζονται από την προαναφερθείσα ΠΔΤΕ.

Επιπλέον καταχρηστικός κρίθηκε βάσει του άρθρου 2 § 7, ια⁶³ ν. 2251/1994 ο ΓΟΣ, που αναφερόταν στην επιβολή εξόδων για την τήρηση και παρακολούθηση λογαριασμών καταθέσεων συναρτώμενη από το μονομερώς διατυπωμένο εκ μέρους της τράπεζας μέσο μηνιαίο υπόλοιπο. Παράνομος επίσης νομοθετικά είναι και ο όρος, που προβλέπει την επιβολή εξόδων σε λογαριασμό, που δεν έχει ως υπόλοιπο το όριο, που καθορίζεται από την τράπεζα.

Τέλος καταχρηστικός βάσει του άρθρου 2 § 6 του ν. 2251/1994 είναι και ο ΓΟΣ, που προβλέπει ότι ο καταθέτης βαρύνεται με έξοδα κίνησης του λογαριασμού του, αν οι μηνιαίες κινήσεις του ξεπεράσουν τις τέσσερις ή τις αντίστοιχες, που προβλέπει το ύψος του υπόλοιπου του λογαριασμού.

2.10.2. Μονομερής διαμόρφωση συμβατικών στοιχείων

Σε πρόσφατη απόφασή του το Ανώτατο Ακυρωτικό έκρινε ότι ο ΓΟΣ, που επιτρέπει στις τράπεζες να διαμορφώνουν μονομερώς τα επιτόκια των καταθέσεων ανάλογα με το υπόλοιπο του λογαριασμού, χωρίς συγκεκριμένα κριτήρια, είναι νόμιμος και όχι καταχρηστικός, όπως είχε κριθεί βάσει του άρθρου 2 § 7, ε' ν. 2251/1994. Η απόφασή του αυτή βασίστηκε κατά πρώτον στο σκεπτικό ότι στην ΕΕ τα τραπεζικά επιτόκια διαμορφώνονται ελεύθερα και ο καταθέτης διατηρεί πάντα το δικαίωμα αν οι όροι των τραπεζικών καταθέσεων δεν τον καλύπτουν να επιλέξει συμφερότερους σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα, κατά δεύτερον δε στις οικονομικές συνθήκες της τραπεζικής αγοράς, που συνεχώς μεταβάλλονται υπό το σκεπτικό πάντα ότι κάθε τροποποίηση των καταθετικών συμβάσεων γίνεται για συγκεκριμένους και σπουδαίους λόγους⁶⁴.

⁶³ Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι, που αναστρέφουν το βάρος της απόδειξης σε βάρος του καταναλωτή ή περιορίζουν υπέρμετρα τα αποδεικτικά του μέσα

⁶⁴ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 54 – 55

Επίσης νόμιμος είναι και ο ΓΟΣ, που καθορίζει ότι ο τόκος των καταθετικών λογαριασμών ξεκινάει να υπολογίζεται από την επόμενη ημέρα της κατάθεσης και σταματά την προηγούμενη της αναλήψεως ημέρα. Ωστόσο αυτό αντιτίθεται στο άρθρο 69 ν. 3862/2010 σχετικά με τις πληρωμές στην εσωτερική αγορά. Βάσει αυτού ο τόκος αρχίζει να υπολογίζεται την ίδια ημέρα πίστωσης του λογαριασμού. Την ίδια ημέρα επίσης είναι διαθέσιμο και το μεταφερόμενο ποσό. Επιπλέον το άρθρο 66 του ν. 3862/2010 ορίζει ότι η τράπεζα, που μεσολαβεί στην πράξη πληρωμής έχει το δικαίωμα να μεταφέρει το ποσό μέχρι το τέλος της επόμενης ημέρας από την εντολή μεταφοράς. Έτσι καθορίζεται τόσο η ημερομηνία αξίας όσο και η αντίστοιχη διαθεσιμότητα.

Το πρόβλημα επομένως εντοπίζεται στο πότε σταματάει ο υπολογισμός των τόκων του καταθετικού λογαριασμού από τον οποίο πραγματοποιείται η ανάληψη. Κατά συνέπεια, αν οι παραπάνω διατάξεις εφαρμοστούν συνδυαστικά τότε οι τόκοι σταματούν να υπολογίζονται την ίδια ημέρα της ανάληψης και όχι την προηγούμενη⁶⁵. Ο κανόνας αυτός δεν μπορεί παρ' όλα αυτά να γενικευθεί για να μην δημιουργηθούν δυσλειτουργίες στην τραπεζική αγορά.

Τέλος ο Άρειος Πάγος αποφάνθηκε πρόσφατα ότι είναι άκυρος ως καταχρηστικός ο ΓΟΣ, που εμπεριέχεται στα βιβλιάρια καταθέσεων και προβλέπει ότι η τράπεζα φέρει την ευθύνη για δόλο ή βαριά αμέλεια υπαλλήλου της αν δεν υπάρχει γνήσια υπογραφή σε δελτία ή σε εντολές πληρωμής. Το σκεπτικό του βασίστηκε στο ότι το άρθρο 3 ν.δ. 17.7/13.8.1923 καταργήθηκε από το άρθρο 8 ν. 2251/1994. επιπλέον η τράπεζα δεν απαλλάσσεται ούτε και για ελαφριά ακόμα αμέλεια.

Το ίδιο ισχύει και για τον ΓΟΣ, που αναφέρει ότι αν κλαπεί ή χαθεί το βιβλιάριο καταθέσεων η τράπεζα δεν φέρει ευθύνη αν υπάρξουν αναλήψεις στο διάστημα μέχρι την ενημέρωσή της για την απώλεια από το δικαιούχο (άρθρο 2 § 7, ιγ' ν. 2251/1994).

⁶⁵ Δούβλης Βασίλειος, Μπώλος Άγγελος (επιμ.) Δίκαιο προστασίας καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 56 – 57

Κεφάλαιο 3

3.1. Συμβάσεις συναπτόμενες εκτός εμπορικού καταστήματος

3.1.1. Έννοια

Με τον όρο αυτό νοούνται οι συμβάσεις παροχής αγαθών ή υπηρεσιών, οι οποίες καταρτίζονται μεταξύ του προμηθευτή και του καταναλωτή χωρίς να υπάρχει ρητή πρόσκληση του τελευταίου. Οι συμβάσεις αυτές συνάπτονται έξω από το χώρο της εμπορικής δραστηριότητας του προμηθευτή, στο σπίτι ή στο χώρο εργασίας του καταναλωτή, ύστερα από πρωτοβουλία του πρώτου⁶⁶.

Τα κριτήρια, που καθορίζουν μια σύμβαση ως τέτοια είναι δύο:

1. Ο τόπος στον οποίο γίνεται η συναλλαγή και πραγματοποιείται η κατάρτιση της σύμβασης να αποτελεί ένα χώρο στον οποίο ο καταναλωτής δεν βρίσκεται για να προμηθευτεί το αγαθό, που παρέχει ο προμηθευτής και
2. Ο προμηθευτής να έχει αναλάβει την πρωτοβουλία για την πραγματοποίηση αυτής της συναλλαγής (συναλλακτική πρωτοβουλία) με απλή υποβολή της πρότασης ή πρόσκληση.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν όλες οι συμβάσεις και κυρίως οι υποσχετικές, εξαιρούνται, όμως, οι δωρεές ή άλλες χαρακτηριστικές συμβάσεις για τις οποίες ο νόμος απαιτεί ιδιαίτερο τύπο για την κατάρτισή τους.

Επίσης εξαιρούνται: α) οι συμβάσεις με πλανόδιους μικροπωλητές, β) οι συμβάσεις ακινήτων, γ) οι ασφαλιστικές συμβάσεις, δ) οι συμβάσεις, που αφορούν την παροχή αγαθών κατ' οίκον ανά τακτά χρονικά διαστήματα και ε) οι συμβάσεις κινητών αξιών.

Τέλος δεν ανήκουν στην κατηγορία αυτή οι συμβάσεις, οι οποίες έχουν καταρτιστεί με βάση τον κατάλογο του προμηθευτή και χωρίς την παρουσία αντιπροσώπου αυτού, μόνο αν σ' αυτές προβλέπεται ότι ο καταναλωτής έχει το δικαίωμα να υπαναχωρήσει από την σύμβαση μέσα σε διάστημα δέκα ημερών από τη παραλαβή των αγαθών.

⁶⁶ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997, σελ. 362 – 363

3.1.2. Δικαιολογία της ρύθμισης

Επειδή στις συμβάσεις αυτές θίγεται η συμβατική ελευθερία του καταναλωτή, αφού ο ίδιος δεν προέβη – πιθανόν συνειδητά στην κατάρτισή τους ο νομοθέτης προβλέπει ότι αυτός έχει το δικαίωμα να υπαναχωρήσει από αυτήν αν μετανοήσει, μέσα σε διάστημα δέκα εργάσιμων ημερών από την ημέρα παραλαβής του προϊόντος. Για το λόγο αυτό οι συμβάσεις αυτές έχουν τον συστατικό τύπο του ιδιωτικού εγγράφου, το οποίο παραδίδεται στον καταναλωτή και τον ενημερώνει για τα δικαιώματά του⁶⁷.

3.1.3. Γενικοί όροι των συναλλαγών στις συμβάσεις αυτές

Ο ν. 2251/1994 ερμηνεύει τους ΓΟΣ με ειδικούς κανόνες. Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 2 § 4⁶⁸ ορίζει ότι αν προήλθαν μετά από διαπραγμάτευση μεταξύ των συμβαλλομένων οι ειδικοί όροι τότε αυτοί υπερισχύουν των ΓΟΣ. Επιπλέον στο ίδιο άρθρο § 5 εδ. α' προβλέπεται ότι όταν τίθεται ζήτημα ερμηνείας των ΓΟΣ τότε προέχει η προστασία του καταναλωτή, ενώ το εδ. β' προβλέπει ότι αν προκύψει ζήτημα αμφιβολίας τότε οι ΓΟΣ ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή⁶⁹.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι ΓΟΣ ως όροι διατυπωμένοι εκ των προτέρων από τον ισχυρότερο συμβαλλόμενο (προμηθευτή) είναι λογικό να ερμηνεύονται στενά κυρίως όταν αυτός απαλλάσσεται από κάθε ευθύνη, όπως επίσης είναι φυσικό να μην είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια.

3.1.4. Άλλες περιπτώσεις

α. Πληρεξουσιότητα: Επειδή στην περίπτωση αυτή επηρεάζονται και τα συμφέροντα αυτού, που συναλλάχθηκε με τον πληρεξούσιο είναι εύλογο όταν τίθεται ζήτημα ερμηνείας αυτής να λαμβάνεται υπόψη το πώς αντιλήφθηκε ο τρίτος την συμφωνία.

⁶⁷ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997, σελ. 363

⁶⁸ Όροι, που συμφωνήθηκαν ύστερα από διαπραγμάτευση μεταξύ των συμβαλλομένων (ειδικοί όροι) είναι επικρατέστεροι από τους αντίστοιχους γενικούς όρους.

⁶⁹ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997, σελ. 458 - 459

β. Αξιόγραφα: Όταν ερμηνεύονται αξιόγραφα, η ερμηνεία τους βασίζεται μόνο στον τίτλο και όχι σε εξωτερικά στοιχεία. Με τον τρόπο αυτό προστατεύονται οι τρίτοι, που αντλούν δικαιώματα από τον τίτλο.

γ. Αποφάσεις συλλογικών οργάνων: Οι αποφάσεις αυτές ερμηνεύονται βάσει των στοιχείων, που εμπεριέχουν για να προστατευθούν τα συμφέροντα τρίτων, που τυχόν επηρεάζονται από αυτές. Εξαιρέση αποτελεί η περίπτωση κατά την οποία ο τρίτος είχε λάβει ή όφειλε να λάβει γνώση αυτών των στοιχείων.

3.2. Συμβάσεις προσχώρησης

Με τον όρο συμβάσεις προσχώρησης νοούνται οι συμβάσεις εκείνες στις οποίες οι όροι έχουν ήδη διατυπωθεί εκ των προτέρων από τον οικονομικά ισχυρότερο συμβαλλόμενο (προμηθευτή), ενώ ο αντισυμβαλλόμενος (πελάτης) διατηρεί μόνο την ελευθερία να προσχωρήσει ή όχι στη σύμβαση, χωρίς να έχει το δικαίωμα να διαπραγματευθεί τους όρους της.

Οι τυποποιημένοι όροι μειώνουν το κόστος διαπραγμάτευσης με κάθε πελάτη και συμβάλλουν στην ορθολογιστική λειτουργία των μεγάλων επιχειρήσεων. Δημιουργούν, όμως, προβλήματα όταν είναι καταχρηστικοί και υπέρ του οικονομικά ισχυρότερου συναλλασσόμενου⁷⁰.

Η σύμβαση προσχώρησης μοιάζει με την αναγκαστική σύμβαση με μία διαφορά. Στην περίπτωση της αναγκαστικής σύμβασης αυτός, που προτείνει τη σύμβαση – πελάτης είναι ο οικονομικά ανίσχυρος, ο οποίος διατηρεί και εδώ την ελευθερία να καταρτίσει ή όχι τη σύμβαση όχι, όμως, και να διαπραγματευθεί τους όρους της. Ο αποδέκτης – προμηθευτής, όμως, αν και είναι ο οικονομικά ισχυρότερος και καθορίζει μόνος του τους όρους της, δεν μπορεί να αρνηθεί την πρόταση σύναψής της.

3.3. Νέες μορφές συμβάσεων

Ειδικοί νόμοι (ν. 1665/86, 2367/95, 1905/90 κλπ.) ρυθμίζουν τις νέες μορφές συμβάσεων (leasing, factoring, franchising), οι οποίες έχουν αναπτυχθεί σήμερα στα πλαίσια των σύγχρονων συναλλαγών και για τις οποίες

⁷⁰ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997, σελ. 356 – 357

ο ΑΚ δεν προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις⁷¹. Αν δεν υπήρχαν οι νόμοι αυτοί θα ίσχυε και για τις συμβάσεις αυτές το γενικό δίκαιο των συμβάσεων του ενοχικού δικαίου.

Ωστόσο η θέσπιση ειδικών νόμων αποτελεί μια βραχυπρόθεσμη αντιμετώπιση των προβλημάτων, που δημιουργούνται, αφού δεν εναρμονίζονται πλήρως με το γενικό δίκαιο των συμβάσεων.

3.4. Ηλεκτρονικό δίκαιο

Η επικράτηση και διάδοση του διαδικτύου έφερε νέες μορφές συναλλαγών, που επηρέασαν και το ενοχικό δίκαιο. Οι νέοι τρόποι πληρωμών, που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια των συναλλαγών αυτών (πλαστικό και ηλεκτρονικό χρήμα) δημιούργησαν νέα νομικά προβλήματα τη λύση των οποίων κλήθηκαν να δώσουν είτε τα ίδια τα συμβαλλόμενα μέρη είτε τα δικαστήρια⁷².

Τα προβλήματα, που δημιουργούνται αφορούν κυρίως στο αν ο δικαιοπρακτών δεσμεύεται από την υπογραφή του (διαβιβαζόμενη ή απλά αναγνώσιμη), αν ο δανειστής είναι υποχρεωμένος να δεχθεί την ηλεκτρονική υπογραφή και πως μοιράζεται ο κίνδυνος και η αστική ευθύνη αν υπάρξει κακή λειτουργία ή χρήση των ηλεκτρονικών συστημάτων πληρωμής κλπ.

Οι λύσεις, που προτείνονται είναι:

α) η ένταξη στις συμβάσεις ρητρών, που προβλέπουν την αντιμετώπιση τυχόν τέτοιων προβλημάτων ή

β) προσφυγή στα δικαστήρια, που ερμηνεύουν τους ισχύοντες κανόνες και τους προσαρμόζουν έτσι ώστε να καλύπτουν και τις παραπάνω περιπτώσεις.

Τόσο, όμως, η Ε.Ε. όσο και άλλοι διεθνείς οργανισμοί προσανατολίζονται στη θέσπιση νέων κανόνων για την αντιμετώπιση των νέων προβλημάτων.

3.4.1. Έννοια Ηλεκτρονικού Εμπορίου

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει αναμφισβήτητα επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες. Η

⁷¹ Σταθόπουλος Μιχαήλ, Γενικό ενοχικό δίκαιο. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1998, σελ. 24

⁷² Σταθόπουλος Μιχαήλ, Γενικό ενοχικό δίκαιο. Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1998, σελ. 25

παγκόσμια οικονομία μετακινείται από μια κατεξοχήν μεταβιομηχανική οικονομία των υπηρεσιών σε μια ψηφιακή οικονομία, που ανήκει στην κοινωνία της πληροφορίας, όπου πρωταγωνιστικό ρόλο έχει το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ως ηλεκτρονικό εμπόριο ορίζεται το εμπόριο, η άσκηση του οποίου πραγματοποιείται με ηλεκτρονικά μέσα και αφορά στη δυνατότητα σύναψης εμπορικών συναλλαγών μέσω τηλεπικοινωνιακών δικτύων και ιδίως μέσω του διαδικτύου. Το ηλεκτρονικό εμπόριο περιλαμβάνει ολόκληρο το φάσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων, που λαμβάνουν χώρα μεταξύ των επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων και καταναλωτών. Αναμφίβολα στην έννοια του ηλεκτρονικού εμπορίου περιλαμβάνονται ποικίλες δραστηριότητες, όπως η ηλεκτρονική μεταφορά κεφαλαίου, οι ηλεκτρονικές φορτωτικές, η διαφήμιση και προώθηση προϊόντων, καθώς και άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Τέλος το ηλεκτρονικό εμπόριο εφαρμόζεται τόσο σε προϊόντα όσο και σε υπηρεσίες⁷³.

Ως συνέπεια αυτής της τεχνολογικής προόδου είναι ότι καθίσταται δυνατή η κατάρτιση των συμβάσεων της καθημερινής ζωής από απόσταση με αυτοματοποιημένο τρόπο, στο πλαίσιο της χρήσεως των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου με αποτέλεσμα να κρίνεται ανεπαρκές το παραδοσιακό εμπόριο. Αντίθετα, το ηλεκτρονικό εμπόριο φαίνεται ιδανικότερο να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες για συνεχή ανανέωση, ταχύτατους ρυθμούς και δυνατότητα διαρκούς προσαρμογής στις καθημερινές απαιτήσεις των εμπορικών συναλλαγών.

3.4.2. Ηλεκτρονικές Συμβάσεις

Το τρίτο τμήμα της οδηγίας 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο, που εκδόθηκε στις 08/06/2000 αναφέρεται σε συμβάσεις δυνάμενες να συναφθούν με ηλεκτρονικά μέσα, κατά την άσκηση δηλαδή του ηλεκτρονικού εμπορίου. Τα άρθρα 9-11 περιέχουν ρυθμίσεις σχετικά με τη σύναψη ηλεκτρονικών συμβάσεων on line και λειτουργούν συμπληρωματικά σε σχέση με την Οδηγία 199/93/EK, η οποία ρυθμίζει τις ηλεκτρονικές υπογραφές.

Ηλεκτρονική είναι η σύμβαση, που συνάπτεται με ηλεκτρονικά μέσα. Το άρθρο 8 του πδ 131/2003 αναγνωρίζει νομικά τις ηλεκτρονικές συμβάσεις αναφέροντας συγχρόνως και τις συμβάσεις, που δεν μπορούν να καταρτίζονται

⁷³ <http://www.mnec.gr>

με ηλεκτρονικά μέσα. Αυτές είναι (α) οι συμβάσεις, που θεμελιώνουν ή μεταβιβάζουν εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων, (β) οι συμβάσεις, που εκ του νόμου απαιτούν την προσφυγή σε δικαστήρια, δημόσιες αρχές ή επαγγέλματα, που ασκούν δημόσια εξουσία και (γ) οι συμβάσεις οι οποίες εμπίπτουν στο οικογενειακό ή κληρονομικό δίκαιο⁷⁴.

Κατά τον ελληνικό Αστικό Κώδικα για τη σύναψη σύμβασης απαιτείται δήλωση βούλησης προς κατάρτιση δικαιοπραξίας, δηλαδή πρόταση, καθώς και η αποδοχή της. Η ηλεκτρονική δήλωση βούλησης δεν διαφέρει από αυτήν του Αστικού Κώδικα παρά μόνο ως προς τον τρόπο διαβίβασης της, που γίνεται με ηλεκτρονικά μέσα. Συνεπώς, ισχύουν όλες οι προϋποθέσεις, που θέτει ο ΑΚ σε σχέση με την εγκυρότητα της (άρθρο 127 ΑΚ).

Επίσης η ηλεκτρονική σύμβαση παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες. Αυτές είναι ότι η κατάρτιση της γίνεται με ηλεκτρονικό έγγραφο, λαμβάνει χρονολογία, ενδεχομένως με τη θέση της ηλεκτρονικής ή ψηφιακής υπογραφής, εισάγεται νέος τύπος σύμβασης (ηλεκτρονικός), που δεν επιβάλλεται από τον νόμο αλλά συμφωνείται από τα μέρη και τέλος, υπό ορισμένες προϋποθέσεις απουσιάζει η προσυμβατική ευθύνη.

Το άρθρο 9 της Οδηγίας καθορίζει ως βασική υποχρέωση των κρατών μελών την εναρμόνιση του νομικού συστήματος, προκειμένου να είναι εφικτή η σύναψη συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα. Η ρύθμιση της § 1 του άρθρου 9 της Οδηγίας δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρούν ή να θεσπίζουν γενικές ή ειδικές νομικές προϋποθέσεις για τη σύναψη των ηλεκτρονικών συμβάσεων, ιδίως προϋποθέσεις αναφερόμενες στην ασφάλεια των ηλεκτρονικών υπογραφών.

Εξαίρεση από τους όρους της προηγούμενης παραγράφου θεσπίζει η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου. Σύμφωνα με αυτήν, τα κράτη μέλη δικαιούνται να διατηρούν περιορισμούς ως προς τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων κατά τη σύναψη συμβάσεων, που απαιτούν για την έγκυρη κατάρτιση τους την τήρηση ορισμένων τύπων. Τέτοιες είναι οι συμβάσεις κτήσης ή μεταβίβασης δικαιωμάτων επί ακινήτων, εκτός από τα δικαιώματα μίσθωσης, οι συμβάσεις, που απαιτούν εκ του νόμου, την προσφυγή σε δικαστήρια, δημόσιες αρχές ή επαγγέλματα, που ασκούν δημόσια εξουσία, οι συμβάσεις εγγυοδοσίας και

⁷⁴ <http://www.syntagma.snn.gr>

τέλος οι συμβάσεις, που εμπίπτουν στο οικογενειακό και κληρονομικό δίκαιο. Στην ελληνική έννομη τάξη, μπορούν να συνάπτονται συμβάσεις εγγυοδοσίας με ηλεκτρονικά μέσα, διότι δεν μεταφέρθηκε ως προς το σημείο αυτό η ρύθμιση της Οδηγίας στο άρθρο 8 §2 πδ 131/2003⁷⁵.

Το άρθρο 10 της Οδηγίας προσδιορίζει της πληροφορίες, που πρέπει να παρέχει ο φορέας παροχής υπηρεσιών πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Αυτές οι πληροφορίες πρέπει να παρέχονται με σαφήνεια, διαφάνεια και κατά τρόπο πλήρως κατανοητό από το αντισυμβαλλόμενο μέρος. Ο φορέας παροχής υπηρεσιών οφείλει πριν από τη σύναψη της ηλεκτρονικής σύμβασης να παρέχει σαφείς και ορθές πληροφορίες σχετικά με τα διάφορα τεχνικά στάδια για την κατάρτιση της σύμβασης, την αρχειοθέτηση ή μη της σύμβασης, καθώς επίσης και τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτήν για τα τεχνικά μέσα διευκόλυνσης της ανεύρεσης και διόρθωσης σφαλμάτων ηλεκτρονικού χειρισμού πριν από την ανάθεση παραγγελίας.

Τέλος, πληροφορίες πρέπει να παρέχονται σχετικά και με τη δυνατότητα σύναψης ηλεκτρονικής σύμβασης σε ποικίλες γλώσσες. Ακόμα συμβατικοί και γενικοί όροι, προβλεπόμενοι για τον αποδέκτη της υπηρεσίας, πρέπει να διατίθενται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτρέπεται η αποθήκευση και η αναπαραγωγή τους.

3.4.3. Κατάρτιση Ηλεκτρονικών Συμβάσεων

Η κατάρτιση συμβάσεων στο διαδίκτυο αποτελεί πλέον όχι μόνο ένα απλά συνηθισμένο φαινόμενο, αλλά σε πολλές περιπτώσεις και τον κανόνα σύναψης των σύγχρονων συμβάσεων. Μάλιστα η Οδηγία προωθεί την προστασία των συμβάσεων και μέσω αυτού του τρόπου σύναψης τους είναι δυνατή η υπέρβαση τυχόν οικονομικών αλλά και αντικειμενικών δυσκολιών οφειλόμενων στην απόσταση, που χωρίζει τα συμβαλλόμενα μέρη, καθώς και στη δυσχέρεια φυσικής παρουσίας τους κατά τη σύναψη⁷⁶.

Ωστόσο, υφίσταται ιδιαίτερος κίνδυνος παραπλάνησης των μερών, εξαπάτησης τους ή και αλλοίωσης του περιεχομένου των μηνυμάτων, που αποστέλλουν μεταξύ τους κατά τη σύναψη των συμβάσεων. Το γεγονός αυτό

⁷⁵ <http://www.syntagma.snn.gr>

⁷⁶ <http://www.ypan.gr>

οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εύκολη και γρήγορη πρόσβαση στο διαδίκτυο και στη δυνατότητα παρέμβασης στα μεταβιβαζόμενα στοιχεία από τον οποιονδήποτε. Με σκοπό να αποφευχθεί η παραποίηση των ηλεκτρονικών εγγράφων, αλλά και για να καταστεί ευχερής η πιστοποίηση της γνησιότητας τους, εφαρμόζεται η μέθοδος των ηλεκτρονικών υπογραφών. Για την κατάρτιση σύμβασης ηλεκτρονικού εμπορίου τόσο υπό το πρίσμα της Οδηγίας όσο και υπό το καθεστώς του πδ 131/2003, δεν απαιτείται η ψηφιακή υπογραφή.

Τα άρθρα 9-11 της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο αφορούν στην κατάρτιση συμβάσεων στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου. Προκειμένου, όμως, να είναι έγκυρες οι ηλεκτρονικές συμβάσεις είναι απαραίτητο να καταρτιστούν σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Αστικό Κώδικα για τις δικαιοπραξίες. (ΑΚ 158,160, 167,168, 185).

3.4.4. Γενικοί Όροι Συναλλαγών στο Διαδίκτυο

Οι συμβάσεις, που καταρτίζονται στο διαδίκτυο είναι είτε συμβάσεις προσχωρήσεως είτε συμβάσεις με προδιατυπωμένους γενικούς όρους συναλλαγών.

Ο προσδιορισμός των Γ.Ο.Σ. είναι να αποτελέσουν περιεχόμενο της υπό σύναψη σύμβασης στο διαδίκτυο και πρέπει να έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων. Οι χρήστες του διαδικτύου δεν μπορούν να συμπράξουν στη διαμόρφωση του περιεχομένου των Γενικών Όρων Συναλλαγών αλλά είναι υποχρεωμένοι να τους αποδεχθούν στο σύνολο τους. Οι προϋποθέσεις ένταξης των Γ.Ο.Σ. στη σύμβαση είναι οι εξής: α) η εξασφάλιση της δυνατότητας πραγματικής γνώσης του περιεχομένου των Γ.Ο.Σ. από την πλευρά του προμηθευτή και β) γνώση ή υπαίτια άγνοια του καταναλωτή⁷⁷. Κατά το άρθρο 2 §3 του Αστικού Κώδικα έντυποι Γ.Ο.Σ. πρέπει να εμφανίζονται ευανάγνωστα σε εμφανές μέρος του εγγράφου της σύμβασης, έτσι οι Γ.Ο.Σ. πρέπει να προβάλλονται σε εμφανές- κεντρικό σημείο του ηλεκτρονικού εγγράφου ή να επισημαίνονται με «link» το αργότερο μέχρι την κατάρτιση της σύμβασης.

Οι Γενικοί Όροι Συναλλαγών πρέπει να είναι διατυπωμένοι στην ελληνική γλώσσα εφόσον απευθύνονται σε έλληνες χρήστες καταναλωτές με

⁷⁷ <http://www.ypan.gr>

εξαίρεση τους γενικούς όρους των διεθνών συναλλαγών, δηλαδή των συναλλαγών, που περιέχουν στοιχεία αλλοδαπότητας. Τέλος, και οι όροι αυτοί, όμως, πρέπει να είναι διατυπωμένοι σε μια γλώσσα, που την κατανοεί ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός χρηστών του διαδικτύου, δηλαδή στην αγγλική γλώσσα, ασχέτως του τόπου εγκατάστασης ή προέλευσης του προμηθευτή.

3.5. Περιορισμοί από ρήτρες

Όταν μια σύμβαση είναι αντίθετη στα χρηστά ήθη, στην καλή πίστη και στον κοινωνικοοικονομικό σκοπό τότε θεωρείται άκυρη και δεν δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη. Τα κριτήρια αυτά μπορεί να ισχύουν όλα μαζί συνδυαστικά ή και μόνα τους, αφού στη ουσία η καλή πίστη είναι πιο ευρεία από τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικοοικονομικός σκοπός πιο ευρύς από τα άλλα δύο. Πρέπει να σημειωθεί ωστόσο ότι η επίκληση των γενικών ρητρών (κυρίως της ΑΚ 281) συμβάλλει στην ανάδειξη των κριτηρίων, που αποτελούν τη λύση σε κρίσιμες περιπτώσεις.

Η επίκληση των προαναφερόμενων γενικών ρητρών προστατεύει τον καταναλωτή ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες, που αυτός έχει προβεί σε συνεννόηση με το αντισυμβαλλόμενο μέρος για όρο ή όρους αυτής. Στην περίπτωση αυτή μιλάμε για εξατομικευμένους όρους. Το πρόβλημα δημιουργείται όταν γίνεται λόγος για τις τυποποιημένες συμβάσεις, που απευθύνονται σε μαζικές συναλλαγές⁷⁸, όπου υπάρχουν προδιατυπωμένοι όροι εκ μέρους του προμηθευτή, ο οποίος αποτελεί και τον ισχυρότερο συμβαλλόμενο.

Οι συμβάσεις αυτές ονομάζονται συμβάσεις προσχώρησης γιατί ουσιαστικά το ένα συμβαλλόμενο μέρος (ισχυρός προμηθευτής) καθορίζει το περιεχόμενό τους, ενώ το άλλο (καταναλωτής) «προσχωρεί» σε αυτές χωρίς να έχει το δικαίωμα να αλλάξει το περιεχόμενό τους. Ο καταναλωτής ωστόσο έχει πάντα το δικαίωμα ελευθερίας να συνάψει ή όχι τη σύμβαση, αλλά και αυτό πολλές φορές καταργείται όταν πρόκειται για συμβάσεις, που αφορούν αγαθά βασικής ανάγκης. Σπάνια αυτός μπορεί να επηρεάσει ορισμένους όρους της

⁷⁸ Στις συμβάσεις αυτές το ένα συμβαλλόμενο μέρος είναι πάντα το ίδιο (ο επιχειρηματίας), ενώ οι αντισυμβαλλόμενοί του (οι πελάτες) κάθε φορά εναλλάσσονται.

σύμβασης. Οι ΓΟΣ πάντως είναι δεσμευτικοί μόνο αν τους αποδεχθεί και όπως έχει ήδη αναφερθεί η αποδοχή μπορεί να είναι και σιωπηρή.

Πρακτικά οι τυποποιημένες συμβάσεις διευκολύνουν τις καθημερινές συναλλαγές εξοικονομώντας όχι μόνο χρόνο, αλλά και εργασία όντας «ορθά» σταθμισμένες και διατυπωμένες. Παρ' όλα αυτά δε πρέπει να παραβλέπουμε ότι ο ασθενέστερος αντισυμβαλλόμενος πλήττεται από αυτές, αφού υπάρχουν ακόμη απαλλακτικές ρήτρες υπέρ του ισχυρότερου (ΑΚ 332, 334 §2). Για να προστατευθεί λοιπόν ο καταναλωτής μπορεί να προσφύγει στην επίκληση των διατάξεων, που ίσχυαν πριν από τις ειδικές διατάξεις για τις προστασία του (ΑΚ 178, 281 και 174, 288, 371-372). Αυτές προβλέπουν ότι «γενικοί ή ατομικοί όροι συναλλαγών, που το περιεχόμενό τους δεν προσδιορίζεται με δίκαιη κρίση, δεν είναι δεσμευτικοί».

Οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται κυρίως όταν ο υπό αμφισβήτηση όρος διαφυλάσσει τα συμφέροντα του οικονομικά ισχυρότερου ή όταν οι όροι αυτοί δεν ήταν εύκολο να γίνουν αντιληπτοί από τον καταναλωτή και καταπατούνται πλήρως τα συμφέροντά του.

3.6. Συμβατικές πηγές

Το άρθρο 1 ΑΚ ορίζει ότι συστατικά στοιχεία αυτού αποτελούν οι νομοθετικές και οι εθιμικές πηγές⁷⁹. Για τη συμβατική ασφάλιση, όμως, ιδιαίτερη σημασία αποκτούν και οι συμβατικές πηγές. Με τον όρο αυτό νοούνται οι όροι, που ύστερα από συμφωνία των συμβαλλομένων μερών μπορούν να ισχύσουν σε μία ή σε περισσότερες ασφαλιστικές συμβάσεις. Η ισχύ τους ωστόσο είναι δυνατή μόνο εκεί όπου το αντικειμενικό δίκαιο είναι ενδοτικό.

Το ελληνικό δίκαιο δεν ορίζει με σαφήνεια ποιοι κανόνες του ασφαλιστικού δικαίου είναι αναγκαστικοί και ποιοι ενδοτικοί. Αντίθετα ισχύει και εδώ η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων και μόνο όταν προκύπτει ότι μια διάταξη είναι δημόσιας τάξης τότε θεωρείται άκυρη κάθε αντίθετη συμφωνία.

⁷⁹ Άλκης Αργυριάδης, Στοιχεία ασφαλιστικού δικαίου. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 14

Ωστόσο το άρθρο 226 ΣχΕΚ για λόγους ασφάλειας καθορίζει τις διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς επίσης και εκείνες, που μπορούν να τροποποιηθούν σε όφελος του ασφαλιστή⁸⁰.

Οι όροι, οι οποίοι προκύπτουν ύστερα από συμφωνία και των δύο συμβαλλομένων μερών και έχουν ισχύ σε μία ή περισσότερες ασφαλιστικές συμβάσεις ονομάζονται όροι της ασφάλισης. Αυτοί διακρίνονται σε ειδικούς και γενικούς.

Οι ειδικοί όροι ισχύουν για μια συγκεκριμένη ασφάλιση και προκύπτουν κατόπιν συμφωνίας του ασφαλιστή και του ασφαλιζόμενου. Υπερισχύουν έναντι των γενικών ορών και είναι χειρόγραφοι ή έντυποι. Ερμηνεύονται βάσει των γενικών κανόνων και κυρίως των άρθρων 173 και 200 ΑΚ.

Αντίθετα οι γενικοί όροι ασφάλισης ισχύουν για απεριόριστο αριθμό συμβάσεων είτε ορισμένου κλάδου είτε όλων των ασφαλιστών. Έχουν ιδιαίτερη σημασία για τον ασφαλιστικό χώρο αφού εξομοιώνουν τους κινδύνους και καθιστούν την εφαρμογή του νόμου των μεγάλων αριθμών δυνατή.

Την ευθύνη για την σύνταξη των ΓΟΑ φέρει ο ασφαλιστής ή μια ομάδα ασφαλιστών ενώ σε ορισμένες χώρες είναι δυνατόν στη σύνταξή τους να συμβάλλουν και οι ασφαλιζόμενοι, όταν κυρίως είναι οικονομικά ισχυροί και οργανωμένοι⁸¹. Κατά την κατάρτιση μιας ασφαλιστικής σύμβασης για να αποκτήσουν ισχύ πρέπει ο αντισυμβαλλόμενος να γνωρίζει την ύπαρξή τους και να τους αποδέχεται διαφορετικά δεν ισχύουν.

Ως προς τη νομική τους φύση αποτελούν συμβατικό δίκαιο με κανονιστικό χαρακτήρα. Επειδή προϋπάρχουν της κατάρτισης ασφαλιστικής σύμβασης δεν μπορούν να τροποποιηθούν και για το λόγο αυτό το κράτος ασκεί έλεγχο στους ασφαλιστές για τη σύνταξη και επιβολή τους (άρθρο 15 § 5 ν.δ. 400/1970).

Η ερμηνεία τους επίσης πρέπει να είναι γενική, αντικειμενική και ενιαία σύμφωνα με τα συναλλακτικά ήθη (άρθρα 200, 288 ΑΚ). Η νομοθεσία ορίζει ότι τυχόν ασάφειες στη σύνταξή τους ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή

⁸⁰ Άλκης Αργυριάδης, Στοιχεία ασφαλιστικού δικαίου. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 14

⁸¹ Άλκης Αργυριάδης, Στοιχεία ασφαλιστικού δικαίου. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 14 – 15

σύμφωνα άλλωστε και με το άρθρο 2 ΣχΕΚ, το οποίο αναφέρεται στην προστασία του καταναλωτικού κοινού.

Στη χώρα μας οι ΓΟΑ αρχικά τυπώνονταν στην πίσω όψη ή στις εσωτερικές σελίδες των ασφαλιστηρίων αν και τα τελευταία χρόνια είναι έντυποι σε ξεχωριστά χαρτιά παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στον ασφαλιστή να επιλέξει ποιους θα προσαρτήσσει στο ασφαλιστήριο συμβόλαιο.

Σύμφωνα με το ν. 2251/1994 οι ΓΟΑ ελέγχονται δικαστικά ως προς: α) την ένταξή τους στη σύμβαση και β) το κύρος του περιεχομένου τους.

α) Για να έχουν ισχύ οι ΓΟΑ πρέπει να ενταχθούν στη σύμβαση με ιδιαίτερη συμφωνία, που ονομάζεται συμφωνία ένταξης. Αν ο ασφαλιζόμενος χωρίς δική του υπαιτιότητα τους αγνοούσε και ο ασφαλιστής δεν έκανε γνωστή την ύπαρξή τους τότε δεν έχουν δεσμευτική ικανότητα (άρθρο 2 § 1 ν. 2251/1994⁸²⁾)

Το ίδιο άρθρο επίσης στην § 2⁸³ ορίζει ότι οι ΓΟΑ, που καταρτίζονται στην χώρα μας πρέπει να είναι διατυπωμένοι στην ελληνική, ενώ στην § 3 αυτού αναφέρεται ότι αυτοί πρέπει να εκτυπώνονται ευανάγνωστα και σε εμφανές σημείο της σύμβασης.

β) Οι ΓΟΑ ερμηνεύονται βάσει των κανόνων ερμηνείας των δικαιοπραξιών και η μέθοδος, που επιλέγεται είναι η αντικειμενική. Δηλαδή πρέπει να γίνονται εύκολα αντιληπτοί από το μέσο καταναλωτή στον οποίο απευθύνονται. Αν υπάρξει αμφιβολία το άρθρο 2 § 5⁸⁴ του ν. 2251/1994 προβλέπει ότι οι ασαφείς ρήτρες αυτών ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή.

⁸² Όροι, που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων (γενικοί όροι των συναλλαγών) δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή, αν κατά την κατάρτιση της σύμβασης τους αγνοούσε ανυπαίτως και ο προμηθευτής δεν του υπέδειξε την ύπαρξή τους ή του στέρησε τη δυνατότητα να λάβει πραγματική γνώση του περιεχομένου τους.

⁸³ Οι γενικοί όροι συμβάσεων και παρεπόμενων συμφωνιών, που καταρτίζονται στην Ελλάδα, διατυπώνονται στην ελληνική γλώσσα. Εξαιρούνται οι γενικοί όροι των διεθνών συναλλαγών.

⁸⁴ Κατά την ερμηνεία των γενικών όρων συναλλαγών λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη προστασίας του καταναλωτικού κοινού). Γενικοί όροι συναλλαγών, που διατυπώθηκαν μονομερώς από τον προμηθευτή ή από τρίτο για λογαριασμό του προμηθευτή, σε περίπτωση αμφιβολίας ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή.

Ειδικά όταν ελέγχεται το περιεχόμενο του γενικού όρου των συναλλαγών στο πλαίσιο των διαδικασιών της παρ. 9 του άρθρου 10 (συλλογική δικαστική προστασία) και της παρ. 3 του άρθρου 14 του παρόντος νόμου προτιμάται η δυσμενέστερη για τον καταναλωτή ερμηνευτική εκδοχή, εφόσον αυτή οδηγεί σε απαγόρευση διατύπωσης και χρήσης του σχετικού όρου.

Επιπλέον η § 4⁸⁵ του ίδιου άρθρου ορίζει σαφώς ότι οι ειδικοί όροι, που προήλθαν ύστερα από συζήτηση μεταξύ του ασφαλιστή και του ασφαλιζομένου υπερτερούν έναντι των αντίστοιχων γενικών ορών.

γ) Το κύρος του περιεχομένου των ΓΟΑ ελέγχεται σύμφωνα με τα κριτήρια των §§ 6 και 7 του ν. 2251/1994.

Έτσι το άρθρο 2 § 6 του ν. 2251/1994 προβλέπει ότι οι ΓΟΑ είναι καταχρηστικοί και ως εκ τούτου άκυροι αν είναι εις βάρος του καταναλωτή. Η ακυρότητα ωστόσο αυτών δεν έχει ως αποτέλεσμα και την ακυρότητα της σύμβασης. Πρέπει να σημειωθεί, όμως, ότι για να θεωρηθεί ένας ΓΟΑ καταχρηστικός λαμβάνεται υπόψη η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών, που αφορά η σύμβαση, το σύνολο των ειδικών συνθηκών κατά τη χρονική στιγμή της σύναψής της και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

Αντίστοιχα το άρθρο 2 §7 του ν. 2251/1994 απαριθμεί ποιοι ΓΟΑ θεωρούνται και από το νόμο καταχρηστικοί.

⁸⁵ Όροι, που συμφωνήθηκαν ύστερα από διαπραγμάτευση μεταξύ των συμβαλλομένων (ειδικοί όροι) είναι επικρατέστεροι από τους αντίστοιχους γενικούς όρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Συμπεράσματα

Από όλα τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι είναι δύσκολο να αποφασίσει κάποιος εάν αισθάνεται ευχαριστημένος ή όχι μπροστά στην διαπίστωση, ότι προστατεύεται ως πολίτης όσο καταναλώνει. Ότι η συνταγματικά κατοχυρωμένη προστασία της προσωπικότητας του σε ένα κράτος δικαίου, ενεργοποιείται αποτελεσματικά όχι από την αναγνώριση αυτής της αξίας του ως άνθρωπο αλλά της οικονομικής του σημασίας ως καταναλωτή. Η αμηχανία, που προκαλεί μία τέτοια διαπίστωση, μετριάζεται εάν απλά αποδεχτούμε ότι πρόκειται για μία ακόμη περίπτωση στην ανθρώπινη ιστορία, που η οικονομία κινεί τα νήματα και καθορίζει τις εξελίξεις σε κοινωνικό, πολιτικό και νομοθετικό επίπεδο και το κράτος δικαίου είχε τη δυνατότητα να ανταποκριθεί στα καλέσματα των καιρών προς όφελος του συνόλου των καταναλωτών.

Η συζήτηση σχετικά με την προστασία των καταναλωτών από παράνομες και καταχρηστικές ρήτρες στις τραπεζικές συμβάσεις, δεν έχει ως στόχο την αμφισβήτηση της προσφοράς και χρησιμότητας του τραπεζικού μας συστήματος. Ο καταναλωτής, ο απλός πολίτης αλλά και ο επαγγελματίας και ολόκληρη η εθνική οικονομία έχουν ανάγκη των υπηρεσιών του και μέσω αυτού εξυπηρετούν δικά τους συμφέροντα. Αλλά, όμως, και η επιβίωση του τραπεζικού συστήματος έχει ανάγκη μίας κοινωνικά δίκαιης και τουλάχιστον αναπτυσσόμενης ατομικής και εθνικής οικονομίας. Το τραπεζικό συμφέρον, άλλωστε των τραπεζών συμβαδίζει με το οικονομικό συμφέρον κάθε πολίτη, αφού κυρίως από την οικονομική ανάπτυξη και ευκολία του τελευταίου αποκομίζουν κέρδη. Συνεπώς η σχέση, που αναπτύσσεται μεταξύ πελάτη και τράπεζας επιβάλλεται να είναι πρωτίστως σχέση συμβατικά ισόρροπη. Βέβαιο είναι ότι την τράπεζα βαρύνει μια γενική υποχρέωση διαφύλαξης των συμφερόντων των πελατών της, η οποία επιβάλλεται νομικά από τις αρχές της καλής πίστης και των χρηστών συναλλακτικών ηθών. Η καλή πίστη, δηλαδή η ευθύτητα και εντιμότητα, όσο και αν ακούγονται τετριμμένες αξίες, εξακολουθούν πάντα να διέπουν τις συναλλαγές μας για να μπορούν αυτές να συνεχισθούν προς όφελος όλων. Το τραπεζικό μας σύστημα, δεν μπορεί να απαλλαγεί από αυτές τις υποχρεώσεις, με ρήτρες στις συμβάσεις. Έτσι η

αποφυγή της χρήσης καταχρηστικών γενικών όρων στις τραπεζικές συμβάσεις καθώς και της εφαρμογής καταχρηστικών πρακτικών, αποτελεί υποχρέωση των τραπεζών, που λειτουργεί προς το συμφέρον όλων δηλαδή και των δικών τους.

Ωστόσο δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι σε όλες τις περιπτώσεις σκοπός τόσο του κοινοτικού νομοθέτη όσο και του εθνικού είναι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προστασία των προσώπων, που θεωρούνται καταναλωτές. Βέβαια όπως διαπιστώσαμε από τη μελέτη των Οδηγιών της Ε.Ε., που θεσπίστηκαν αυτό δεν είναι πάντα εφικτό στο βαθμό, που θα περίμενε κανείς διότι οι κοινοτικές οδηγίες δίνουν μία περιορισμένη έννοια στον όρο καταναλωτή από τη μια, ενώ από την άλλη δινόταν η ευκαιρία στον εθνικό νομοθέτη να διευρύνει την έννοια ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση και να συμπεριλάβει σ' αυτήν ακόμα και νομικά πρόσωπα.

Επομένως είτε πρόκειται για απλές συμβάσεις, είτε για συμβάσεις ασφαλίσεως, είτε για ηλεκτρονικές συμβάσεις, μέριμνα του δικαίου θα πρέπει να είναι, όπως διαπιστώθηκε από τα παραπάνω η προστασία του καταναλωτικού κοινού και η διατύπωση Γενικών Όρων Συναλλαγής με σαφήνεια και καθαρότητα έτσι ώστε να προασπίζονται τα συμφέροντα και των δύο πλευρών χωρίς να υπερισχύει ο οικονομικά δυνατότερος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ν. 2251/1994

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Άρθρο 1

Γενικές Διατάξεις

1. Η Πολιτεία μεριμνά για τα συμφέροντα των καταναλωτών.
2. Η Πολιτεία μεριμνά ιδίως για:
 - α) την υγεία και την ασφάλεια των καταναλωτών,
 - β) τα οικονομικά τους συμφέροντα,
 - γ) την οργάνωση τους σε ενώσεις καταναλωτών,
 - δ) το δικαίωμα ακρόασης τους σε θέματα, που τους αφορούν και
 - ε) την πληροφόρηση και επιμόρφωση τους σε καταναλωτικά θέματα.
3. Οι διατάξεις, που προστατεύουν τους καταναλωτές ισχύουν τόσο στον ιδιωτικό τομέα όσο και για τις επιχειρήσεις οποιασδήποτε μορφής του δημόσιου τομέα και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.
4. Κατά την έννοια αυτού του νόμου:
 - α) Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες, που προσφέρονται στην αγορά ή το οποίο κάνει χρήση τέτοιων προϊόντων ή υπηρεσιών εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδεκτή τους. Καταναλωτής είναι και κάθε αποδεκτής του διαφημιστικού μηνύματος.
 - β) Προμηθευτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που, κατά την άσκηση της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής του δραστηριότητας, προμηθεύει προϊόντα ή παρέχει υπηρεσίες στον καταναλωτή. Προμηθευτής είναι και ο διαφημιζόμενος. Προμηθευτής είναι επίσης και ο παραγωγός ως προς την ευθύνη του για ελαττωματικά προϊόντα.

Άρθρο 2

Γενικοί όροι των συναλλαγών - Καταχρηστικοί γενικοί όροι

1. Όροι, που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων (γενικοί όροι των συναλλαγών) δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή, αν κατά την κατάρτιση της σύμβασης τους αγνοούσε ανυπαίτως

και ο προμηθευτής δεν του υπέδειξε την ύπαρξη τους ή του στερήσει τη δυνατότητα να λάβει πραγματική γνώση του περιεχομένου τους.

2. Οι γενικοί όροι συμβάσεων και παρεπόμενων συμφωνιών, που καταρτίζονται στην Ελλάδα, διατυπώνονται στην ελληνική γλώσσα. Εξαιρούνται οι γενικοί όροι των διεθνών συναλλαγών.

3. Έντυποι γενικοί όροι συναλλαγών εκτυπώνονται ευανάγνωστα σε εμφανές μέρος του εγγράφου της σύμβασης.

4. Όροι, που συμφωνήθηκαν ύστερα από διαπραγμάτευση μεταξύ των συμβαλλομένων (ειδικό όρο) είναι επικρατέστεροι από τους αντίστοιχους γενικούς όρους.

5. Κατά την ερμηνεία των γενικών όρων συναλλαγών λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη προστασίας του καταναλωτικού κοινού. Γενικοί όροι συναλλαγών, που διατυπώθηκαν μονομερώς από τον προμηθευτή ή από τρίτο για λογαριασμό του προμηθευτή, σε περίπτωση αμφιβολίας ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή.

Ειδικά όταν ελέγχεται το περιεχόμενο του γενικού όρου των συναλλαγών στο πλαίσιο των διαδικασιών της παρ. 9 του άρθρου 10 (συλλογική δικαστική προστασία) και της παρ. 3 του άρθρου 14 του παρόντος νόμου προτιμάται η δυσμενέστερη για τον καταναλωτή ερμηνευτική εκδοχή, εφόσον αυτή οδηγεί σε απαγόρευση διατύπωσης και χρήσης του σχετικού όρου.

6. Γενικοί όροι των συναλλαγών, που έχουν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή απαγορεύονται και είναι άκυροι. Ο καταχρηστικός χαρακτήρας γενικού όρου ενσωματωμένου σε σύμβαση κρίνεται αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών, που αφορά η σύμβαση, το σύνολο των ειδικών συνθηκών κατά τη σύναψή της και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

7. Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι που:

α) παρέχουν στον προμηθευτή, χωρίς εύλογη αιτία, υπερβολικά μεγάλη προθεσμία αποδοχής της πρότασης του καταναλωτή για σύναψη σύμβασης,

β) περιορίζουν τις ανειλημμένες συμβατικές υποχρεώσεις και ευθύνες των προμηθευτών,

- γ) προβλέπουν προθεσμία καταγγελίας της σύμβασης υπερβολικά σύντομη για τον καταναλωτή ή υπερβολικά μακρά για τον προμηθευτή,
- δ) συνεπάγονται την παράταση ή ανανέωση της σύμβασης για χρονικό διάστημα υπερβολικά μακρό, αν ο καταναλωτής δεν την καταγγείλει σε ορισμένο χρόνο,
- ε) επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης ή λύσης της σύμβασης χωρίς ορισμένο ειδικό και σπουδαίο λόγο,
- στ) επιτρέπουν στον προμηθευτή να καταγγείλει σύμβαση αόριστης διάρκειας χωρίς εύλογη προθεσμία,
- ζ) επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα να κρίνει μονομερώς αν η παροχή του είναι σύμφωνη με τη σύμβαση,
- η) επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το απεριόριστο δικαίωμα να ορίζει μονομερώς το χρόνο εκπλήρωσης της παροχής του,
- θ) ορίζουν ότι η παροχή δεν είναι υποχρεωτικό να ανταποκρίνεται στις ουσιώδεις, για τον καταναλωτή, προδιαγραφές, στο δείγμα, στις ανάγκες της ειδικής χρήσης, για την οποία την προορίζει ο καταναλωτής και την οποία αποδέχεται ο προμηθευτής ή στο συνηθισμένο προορισμό της,
- ι) επιτρέπουν στον προμηθευτή να μην εκτελέσει τις υποχρεώσεις του χωρίς σπουδαίο λόγο,
- ια) χωρίς σπουδαίο λόγο αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή,
- ιβ) περιορίζουν την ευθύνη του προμηθευτή για κρυμμένα ελαττώματα του πράγματος,
- ιγ) αποκλείουν ή περιορίζουν υπέρμετρα την ευθύνη του προμηθευτή,
- ιδ) προβλέπουν τη μετακύληση της ευθύνης του πωλητή ή του εισαγωγέα αποκλειστικά στον παραγωγό του αγαθού ή σε άλλον,
- ιε) περιορίζουν την υποχρέωση του προμηθευτή να τηρεί τις υποχρεώσεις, που έχουν αναλάβει οι εντολοδόχοι του ή εξαρτούν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του από την τήρηση ειδικής τυπικής διαδικασίας,
- ιστ) επιτρέπουν στον προμηθευτή να καταγγέλλει τη σύμβαση κατά την κρίση του, αν η ίδια ευχέρεια δεν αναγνωρίζεται στον καταναλωτή, ή να παρακρατεί

τα ποσά, που έχουν καταβληθεί για παροχές, που δεν έχουν ακόμη εκτελεσθεί από αυτόν, όταν τη σύμβαση καταγγέλλει ο ίδιος,

ιζ) συνεπάγονται παραίτηση του καταναλωτή από τα δικαιώματα του σε περίπτωση μη εκπλήρωσης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της παροχής του προμηθευτή, ακόμη και αν τον προμηθευτή βαρύνει πταίσμα,

ιη) εμποδίζουν τον καταναλωτή να υπαναχωρήσει (από τη σύμβαση), όταν η αύξηση του τιμήματος σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης είναι υπερβολική για αυτόν,

ιθ) αποκλείουν ή περιορίζουν τη νόμιμη ευχέρεια του καταναλωτή να μην εκτελέσει τη σύμβαση,

κ) απαγορεύουν στον καταναλωτή να επισχέσει εν όλω ή εν μέρει την καταβολή του τιμήματος, όταν ο προμηθευτής δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του,

κα) επιβάλουν στον καταναλωτή, που πιστώθηκε με το τίμημα των αγαθών ή υπηρεσιών να εκδώσει μεταχρονολογημένη επιταγή,

κβ) συνεπάγονται παραίτηση του καταναλωτή από τις ενστάσεις του κατά τρίτου, που διαδέχεται τον προμηθευτή στη σχέση με τον καταναλωτή,

κγ) απαγορεύουν στον καταναλωτή να προτείνει σε συμψηφισμό προς υποχρεώσεις του από τη σύμβαση ομοειδείς απαιτήσεις του κατά του προμηθευτή,

κδ) βεβαιώνουν ότι ο καταναλωτής γνωρίζει ορισμένους όρους της σύμβασης ή την κατάσταση των προμηθευόμενων πραγμάτων ή την ποιότητα των υπηρεσιών, ενώ πραγματικά τα αγνοεί

κε) υποχρεώνουν τον καταναλωτή να προκαταβάλει υπερβολικά μεγάλο μέρος του τιμήματος πριν αρχίσει η εκτέλεση της σύμβασης από τον προμηθευτή, μολονότι ο προμηθευτής δεν ανέλαβε την υποχρέωση να εκτελέσει παραγγελία του καταναλωτή με βάση συγκεκριμένες προδιαγραφές ή χαρακτηριστικά ούτε η παροχή του προμηθευτή συνίσταται σε υπηρεσίες με κράτηση,

κστ) επιτρέπουν στον προμηθευτή να απαιτήσει από τον καταναλωτή υπέρμετρες εγγυήσεις,

κζ) αναστρέφουν το βάρος της απόδειξης σε βάρος του καταναλωτή ή περιορίζουν υπέρμετρα τα αποδεικτικά του μέσα,

κη) περιορίζουν υπέρμετρα την προθεσμία, μέσα στην οποία ο καταναλωτής οφείλει να υποβάλει στον προμηθευτή τα παράπονα ή να εγείρει τις αξιώσεις του κατά του προμηθευτή,

κθ) αναθέτουν στον προμηθευτή χωρίς σπουδαίο λόγο την αποκλειστικότητα της συντήρησης και των επισκευών του πράγματος και της προμήθειας των ανταλλακτικών,

λ) επιβάλουν στον καταναλωτή, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης της παροχής του, υπέρμετρη οικονομική επιβάρυνση ή

λα) αποκλείουν την υπαγωγή των διαφορών από σύμβαση στο φυσικό τους δικαστή με την πρόβλεψη αποκλειστικής αλλοδαπής δικαιοδοσίας ή διαιτησίας.

8. Ο προμηθευτής δεν μπορεί να επικαλεσθεί την ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης, για το λόγο ότι ένας ή περισσότεροι γενικοί όροι είναι άκυροι ως καταχρηστικοί.

9. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση όταν η σύμβαση μεταξύ προμηθευτή και καταναλωτή συνδέεται στενά με την Ελλάδα ή άλλη χώρα του Ε.Ο.Χ., ανεξάρτητα από τη συμβατική επιλογή δικαίου χώρας εκτός Ε.Ο.Χ.

10. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και για κάθε όρο σύμβασης, που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης. Θεωρείται ότι ο όρος δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, όταν ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενο του. Το γεγονός ότι ορισμένα στοιχεία κάποιου όρου ή για έναν μεμονωμένο όρο υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση δεν αποκλείει την εφαρμογή του παρόντος άρθρου στο υπόλοιπο της σύμβασης, εάν από το σύνολο των περιστάσεων προκύπτει ότι πρόκειται για σύμβαση προσχώρησης. Το βάρος απόδειξης ότι υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση φέρει ο προμηθευτής.

Άρθρο 6

Ευθύνη του παραγωγού για ελαττωματικά προϊόντα

1. Ο παραγωγός ευθύνεται για κάθε ζημία, που οφείλεται σε ελάττωμα του προϊόντος του.

2. Ως παραγωγός θεωρείται ο κατασκευαστής τελικού προϊόντος, πρώτης ύλης ή συστατικού, καθώς και κάθε πρόσωπο, που εμφανίζεται ως παραγωγός του

προϊόντος επιθέτοντας σε αυτό την επωνυμία, το σήμα ή άλλο διακριτικό του γνώρισμα. Προϊόντα με την έννοια αυτού του άρθρου θεωρούνται και τα κινητά πράγματα, που ενσωματώθηκαν ως συστατικά σε άλλα πράγματα κινητά ή ακίνητα. Προϊόντα θεωρούνται επίσης οι φυσικές δυνάμεις, ιδίως το ηλεκτρικό ρεύμα και η θερμότητα, εφόσον υπόκεινται σε εξουσίαση, όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο.

3. Όποιος εισάγει ένα προϊόν για πώληση, χρηματοδοτική ή απλή μίσθωση ή άλλης μορφής διανομή στα πλαίσια της επαγγελματικής εμπορικής του δραστηριότητας ευθύνεται όπως ο παραγωγός.

4. Όταν η ταυτότητα του παραγωγού είναι άγνωστη, κάθε προμηθευτής του προϊόντος θεωρείται για την εφαρμογή του νόμου αυτού παραγωγός, εκτός αν μέσα σε εύλογο χρόνο ενημερώσει τον καταναλωτή για την ταυτότητα του παραγωγού ή εκείνου, που του προμήθευσε το προϊόν. Το ίδιο ισχύει και για τον προμηθευτή προϊόντων εισαγωγής, όταν η ταυτότητα του εισαγωγέα είναι άγνωστη, έστω και αν η ταυτότητα του παραγωγού είναι γνωστή.

5. Ελαττωματικά κατά την έννοια αυτού του άρθρου είναι το προϊόν, αν δεν παρέχει την εύλογα αναμενόμενη ασφάλεια εν όψει όλων των ειδικών συνθηκών και ιδίως της εξωτερικής εμφάνισής του, της εύλογα αναμενόμενης χρησιμοποίησής του και του χρόνου κατά τον οποίο τέθηκε σε κυκλοφορία. Δεν είναι ελαττωματικό ένα προϊόν για μόνο το λόγο ότι μεταγενέστερα τέθηκε σε κυκλοφορία άλλο τελειότερο.

6. Στη ζημία της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου περιλαμβάνεται η ζημία λόγω θανάτου ή σωματικής βλάβης, καθώς και η βλάβη ή καταστροφή εξαιτίας του ελαττωματικού προϊόντος, κάθε περιουσιακού στοιχείου του καταναλωτή, εκτός από το ίδιο το ελαττωματικό προϊόν, εφόσον κατά τη φύση του προοριζόταν και πραγματικά χρησιμοποιήθηκε από τον ζημιωθέντα για προσωπική του χρήση ή κατανάλωση.

7. Η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης διέπεται από τις διατάξεις, που ισχύουν για τις αδικοπραξίες. Το ίδιο ισχύει και για την ψυχική οδύνη λόγω θανάτου.

8. Ο παραγωγός δεν ευθύνεται αν αποδείξει ότι:

α) δεν έθεσε το προϊόν σε κυκλοφορία,

β) το ελάττωμα δεν υπήρχε όταν το προϊόν τέθηκε σε κυκλοφορία,

γ) δεν κατασκεύασε το προϊόν αποβλέποντας στη διανομή του και δεν το διένειμε στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας,

ς) το ελάττωμα οφείλεται στο ότι το προϊόν κατασκευάστηκε σύμφωνα με κανόνες αναγκαστικού δικαίου θεσπισμένους από δημόσια αρχή, ή

ε) όταν το προϊόν τέθηκε σε κυκλοφορία, το επίπεδο επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων δεν επέτρεπε τη διαπίστωση του ελαττώματος.

9. Ο παραγωγός συστατικού δεν ευθύνεται και αν αποδείξει ότι το ελάττωμα οφείλεται στο σχεδιασμό του προϊόντος στο οποίο το συστατικό έχει ενσωματωθεί ή στις οδηγίες, που παρέσχε ο κατασκευαστής του προϊόντος, οπότε παραγωγός θεωρείται ο κατασκευαστής του προϊόντος στο οποίο ενσωματώθηκε το συστατικό.

10. Εάν δύο ή περισσότερα πρόσωπα ευθύνονται για την ίδια ζημία, τα πρόσωπα αυτά ευθύνονται εις ολόκληρον έναντι του καταναλωτή και έχουν κατ' αλλήλων δικαίωμα αναγωγής αναλόγως προς τη συμμετοχή τους στην επέλευση της ζημίας.

11. Η ευθύνη του παραγωγού δεν μειώνεται αν η ζημία οφείλεται σωρευτικά τόσο σε ελάττωμα του προϊόντος όσο και σε πράξη ή παράλειψη τρίτου, μπορεί, όμως, ενόψει όλων των ειδικών συνθηκών να μειωθεί ή και να αρθεί, όταν συντρέχει πταίσμα του ζημιωθέντος ή προσώπου για το οποίο ευθύνεται ο ζημιωθείς.

12. Κάθε συμφωνία περιορισμού ή απαλλαγής του παραγωγού από την ευθύνη του είναι άκυρη.

13. Οι αξιώσεις κατά του παραγωγού για ζημίες παραγράφονται μετά τριετία αφότου ο ζημιωθείς πληροφορήθηκε ή όφειλε να πληροφορηθεί τη ζημία, το ελάττωμα και την ταυτότητα του παραγωγού. Μετά δεκαετία από την κυκλοφορία του συγκεκριμένου προϊόντος επέρχεται απόσβεση των δικαιωμάτων του ζημιωθέντος κατά του παραγωγού.

Άρθρο 8

Ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες

1. Ο παρέχων υπηρεσίες ευθύνεται για κάθε ζημία, που προκάλεσε υπαιτίως κατά την παροχή των υπηρεσιών.

2. Δεν είναι υπηρεσία, με την έννοια αυτού του άρθρου, παροχή η οποία έχει ως άμεσο και αποκλειστικό αντικείμενο την κατασκευή προϊόντων ή τη μεταβίβαση εμπραγμάτων δικαιωμάτων ή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ως παρέχων υπηρεσίες θεωρείται όποιος παρέχει κατά τρόπο ανεξάρτητο υπηρεσία στο πλαίσιο της άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας.

3. Ο ζημιωθείς υποχρεούται να αποδείξει τη ζημία και την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της παροχής της υπηρεσίας και της ζημίας.

4. Ο παρέχων τις υπηρεσίες φέρει το βάρος της απόδειξης της έλλειψης υπαιτιότητας. Για την εκτίμηση της έλλειψης υπαιτιότητας λαμβάνονται υπόψη η ευλόγως προσδοκώμενη ασφάλεια και το σύνολο των ειδικών συνθηκών και ιδιαίτερα:

α) η φύση και το αντικείμενο της υπηρεσίας, ιδίως σε σχέση με το βαθμό επικινδυνότητάς της,

β) η εξωτερική μορφή της υπηρεσίας,

γ) ο χρόνος παροχής της υπηρεσίας,

δ) η ελευθερία δράσης, που αφήνεται στο ζημιωθέντα στο πλαίσιο της υπηρεσίας,

ε) το αν ο ζημιωθείς ανήκει σε κατηγορία μειονεκτούντων ή ευπρόσβλητων προσώπων και

στ) το αν η παρεχόμενη υπηρεσία αποτελεί εθελοντική προσφορά του παρέχοντος.

5. Μόνη η ύπαρξη ή δυνατότητα τελειότερης υπηρεσίας κατά το χρόνο παροχής της υπηρεσίας ή μεταγενέστερα δεν συνιστά υπαιτιότητα.

6. Οι διατάξεις για την συνυπευθυνότητα, τη μείωση ή άρση της ευθύνης και την απαγόρευση απαλλακτικών ρητρών των παραγράφων 10, 11 και 12 του άρθρου 6 εφαρμόζονται αναλογικά και στην ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες.

Άρθρο 10

Ενώσεις καταναλωτών – Συλλογικά μέσα προστασίας

1. Οι ενώσεις καταναλωτών συγκροτούνται ως σωματεία και διέπονται από τις διατάξεις του άρθρου αυτού και του Αστικού Κώδικα. Οι ενώσεις καταναλωτών έχουν αποκλειστικό σκοπό την προστασία των συμφερόντων του καταναλωτικού

- κοινού. Εκπροσωπούν τους καταναλωτές στα όργανα στα οποία προβλέπεται η εκπροσώπηση καταναλωτών, ενημερώνουν και συμβουλεύουν τους καταναλωτές, τους αντιπροσωπεύουν δικαστικά και εξώδικα και ασκούν συλλογικές αγωγές κατά τις διατάξεις του νόμου.
2. Μέλη της ένωσης καταναλωτών είναι φυσικά πρόσωπα. Για να συσταθεί ένωση καταναλωτών χρειάζονται εκατό τουλάχιστον πρόσωπα. Σε δήμους ή κοινότητες με πληθυσμό μέχρι τριών χιλιάδων κατοίκων αρκούν είκοσι πρόσωπα. Κανείς δεν επιτρέπεται να συμμετέχει σε περισσότερες από μία ενώσεις καταναλωτών. Οι εγγραφές πέρα της πρώτης είναι άκυρες.
 3. Πόροι των ενώσεων καταναλωτών είναι αποκλειστικά:
 - α) οι συνδρομές των μελών τους,
 - β) οι συνδρομές και λοιπές εισπράξεις από τη διάθεση των εντύπων, που εκδίδουν οι ενώσεις,
 - γ) εισπράξεις από δημόσιες εκδηλώσεις,
 - δ) κρατική επιχορήγηση ή επιχορήγηση από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και
 - ε) επιχορήγηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διεθνών οργανισμών και διεθνών ενώσεων καταναλωτών.
 4. Αποκλείεται η οποιασδήποτε άλλης μορφής ιδιωτική χρηματοδότηση με πράξη εν ζωή. Απαγορεύεται στις ενώσεις καταναλωτών οποιαδήποτε διαφήμιση επιχειρήσεων.
 5. Οι ενώσεις καταναλωτών αποκτούν νομική προσωπικότητα με την εγγραφή τους στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών. Εγγραφή στο βιβλίο σωματείων δεν απαιτείται, οι διατάξεις, όμως, που το διέπουν εφαρμόζονται αναλόγως για το μητρώο ενώσεων καταναλωτών.
 6. Σε κάθε νομαρχία τηρείται μητρώο ενώσεων καταναλωτών του νομού. Το μητρώο είναι δημόσιο βιβλίο. Καθένας μπορεί να το συμβουλευτεί και να ζητήσει αντίγραφο ή πιστοποιητικό οποιασδήποτε εγγραφής του. Στο Υπουργείο Εμπορίου τηρείται συγκεντρωτικό μητρώο για όλες τις ενώσεις καταναλωτών της χώρας. Ο αριθμός μητρώου ενώσεων καταναλωτών εγγράφεται υποχρεωτικά στα έντυπα, στη σφραγίδα και στα έγγραφα των ενώσεων καταναλωτών.

7. Κάθε ένωση καταναλωτών έχει δικαίωμα να ζητεί και να λαμβάνει πληροφορίες για θέματα, που ανάγονται στα συμφέροντα του καταναλωτικού κοινού από τις δημόσιες υπηρεσίες, τους δημόσιους οργανισμούς, τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και τις ανεξάρτητες επιτροπές, που λειτουργούν στα πλαίσια της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.
8. Κάθε ένωση καταναλωτών νομιμοποιείται να ζητεί για τα δικαιώματα των μελών της ως καταναλωτών έννομη προστασία, δικαστικώς, ή διοικητικώς, οποιασδήποτε μορφής. Ιδίως νομιμοποιείται να ασκεί αγωγή, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, αίτηση ακύρωσης ή προσφυγή κατά διοικητικών πράξεων και παράσταση πολιτικής αγωγής. Κάθε ένωση καταναλωτών δικαιούται να παρεμβαίνει προσθέτως σε εκκρεμείς δίκες μελών της για την υποστήριξη των δικαιωμάτων τους ως καταναλωτών.
9. Ενώσεις καταναλωτών, που έχουν τουλάχιστον πεντακόσια ενεργά μέλη και έχουν εγγραφεί στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών πριν από δύο τουλάχιστον έτη μπορούν να ασκούν κάθε είδους αγωγή για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού (συλλογική αγωγή).

Ιδίως μπορούν να ζητήσουν:

- α) Την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή, ακόμη και πριν αυτή εκδηλωθεί, ιδίως όταν συνίσταται στη διατύπωση καταχρηστικών γενικών όρων των συναλλαγών, σε απαγορευμένες πωλήσεις εκτός καταστήματος ή από απόσταση ή σε παραβάσεις υποχρεώσεων εξυπηρέτησης μετά την πώληση, στην παραγωγή, εισαγωγή ή διάθεση ελαττωματικών προϊόντων επικίνδυνων για την ασφάλεια ή την υγεία του κοινού, στην παροχή ελαττωματικών υπηρεσιών ή στην παραπλανητική, αθέμιτη, συγκριτική ή άμεση διαφήμιση. Όταν η ως άνω παράνομη συμπεριφορά εκδηλώνεται μετά από σύσταση ή υπόδειξη ενώσεων των προμηθευτών ή εφόσον οι ενώσεις των προμηθευτών προβαίνουν στην ως άνω συμπεριφορά, τότε μπορεί να ζητηθεί και από αυτές η παύση της.
- β) Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Για τον καθορισμό της χρηματικής ικανοποίησης, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ιδίως την έ-

νταση της προσβολής της έννομης τάξης, που συνιστά η παράνομη συμπεριφορά, το μέγεθος της εναγόμενης επιχείρησης του προμηθευτή και ιδίως τον ετήσιο κύκλο εργασιών της, καθώς και τις ανάγκες της γενικής και της ειδικής πρόληψης.

γ) Τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την εξασφάλιση των απαιτήσεων τους για παράλειψη ή χρηματική ικανοποίηση μέχρι την έκδοση εκτελεστής απόφασης. Σε περίπτωση ελαττωματικών προϊόντων επικίνδυνων για την ασφάλεια ή την υγεία του κοινού, μπορεί να διαταχθεί ως ασφαλιστικό μέτρο η δέσμευση των προϊόντων.

10. Συλλογική αγωγή κατά τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου μπορούν να ασκήσουν από κοινού περισσότερες ενώσεις καταναλωτών ακόμη και αν καθεμιά από αυτές έχει μικρότερο αριθμό ενεργών μελών από το προβλεπόμενο κατώτατο όριο, αρκεί τα ενεργά μέλη όλων αθροιστικά των ενώσεων να υπερβαίνουν το όριο αυτό. Η συλλογική αγωγή ασκείται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου της ένωσης καταναλωτών. Ενεργά μέλη λογίζονται όσα έχουν εκπληρώσει τις ταμειακές τους υποχρεώσεις. Ο αριθμός αποδεικνύεται με κοινή υπεύθυνη δήλωση των μελών του διοικητικού συμβουλίου της ένωσης καταναλωτών. Η συλλογική αγωγή ασκείται σε αποκλειστική προθεσμία έξι μηνών από την τελευταία εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς, που αποτελεί τη βάση της.
11. Αποκλειστική αρμοδιότητα για την εκδίκαση συλλογικής αγωγής έχει το πολυμελές πρωτοδικείο της κατοικίας ή έδρας του εναγομένου. Όταν αντικείμενο της συλλογικής αγωγής είναι ραδιοτηλεοπτική διαφήμιση, αποκλειστικά αρμόδιο είναι το πολυμελές πρωτοδικείο της έδρας του ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού.
12. Συλλογικές αγωγές κατά τις περιπτώσεις α και β της παραγράφου 9 αυτού του άρθρου δικάζονται στη συντομότερη δυνατή δικάσιμο κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσωρινή εκτέλεση της απόφασης. Η απόφαση παράγει τα αποτελέσματα της έναντι πάντων, και αν δεν ήταν διάδικοι.
13. Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης κατά την παράγραφο 9 αυτού του άρθρου παρέχεται μία μόνο φορά. Το επιδικαζόμενο ποσό διατίθεται

για κοινωφελείς σκοπούς σχετικούς με την προστασία του καταναλωτή. Με απόφαση του Υπουργού Εμπορίου, που εκδίδεται μετά γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Καταναλωτών, ρυθμίζεται ο τρόπος διάθεσης των επιδικαζόμενων ποσών.

14. Αν αίτημα χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης απορριφθεί τελεσίδικα ως προφανώς όλως αβάσιμο, ο εναγόμενος προμηθευτής μπορεί να ζητήσει με αγωγή του αποζημίωση από την ενάγουσα ένωση καταναλωτών και προσωπικά από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, τα οποία ευθύνονται εις ολόκληρον.
15. Τη συλλογική αγωγή της παραγράφου 9 μπορούν να ασκούν εναντίον των προμηθευτών και τα εμπορικά και βιομηχανικά, βιοτεχνικά και επαγγελματικά επιμελητήρια. Οι διατάξεις των παραγράφων 11 έως και 14 εφαρμόζονται αναλόγως.
16. Οι ενώσεις καταναλωτών δεν δικαιούνται αμοιβής από τα μέλη τους για ατομικά ή συλλογικά μέσα προστασίας, που τους παρέχουν.
17. Οι ενώσεις καταναλωτών ευθύνονται για την ακρίβεια των πληροφοριών, που ανακοινώνουν προς ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού.
18. Η εκ μέρους ένωσης καταναλωτών ανακοίνωση στο καταναλωτικό κοινό επανειλημμένα αναληθών πληροφοριών αποτελεί λόγο έκπτωσης του διοικητικού της συμβουλίου. Την έκπτωση ζητούν, μέσα σε προθεσμία έξι μηνών από την τελευταία ανακοίνωση αναληθούς πληροφορίας, οποιοδήποτε μέλος της ένωσης, οποιοσδήποτε βλάπτεται από την αναλήθεια και ο εισαγγελέας αυτεπαγγέλτως. Το δικαστήριο, που δικάζει κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, αν κάνει δεκτή την αίτηση, διορίζει με την ίδια απόφαση προσωρινό διοικητικό συμβούλιο. Τα μέλη, που εκπίπτουν δεν είναι επανεκλόγιμα για μια τριετία από την έκπτωσή τους. Το διοικητικό συμβούλιο δεν εκπίπτει, εάν οι αναληθείς πληροφορίες ή ο τρόπος μετάδοσής τους είναι μικρής σημασίας ή αν η αναλήθεια δεν οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια των μελών του.
19. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη διάλυση ένωσης καταναλωτών αν αυτή άσκησε κατ' επανάληψη αγωγές χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη, που απορρίφθηκαν τελεσίδικα ως προφανώς όλως αβάσιμες, εφόσον οι αγωγές αυτές ασκήθηκαν με δόλο ή από βαριά αμέλεια. Στην περίπτωση

αυτή, τη διάλυση ζητούν, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία ενός έτους από την τελεσιδικία της τελευταίας απορριπτικής απόφασης, ο προμηθευτής, που υπήρξε εναγόμενος σε δίκη στην οποία εκδόθηκε τέτοια απορριπτική απόφαση ή ο εισαγγελέας αυτεπαγγέλτως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Άλκης Αργυριάδης, Στοιχεία Ασφαλιστικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2007.
2. Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1997.
3. Βασίλειος Δούβλης, Άγγελος Μπώλος (επιμ.) Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών. Τόμος Ι και ΙΙ, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008.
4. Γιάννης Καράκωστας, Προστασία του καταναλωτή Ν. 2251/1994., Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα 2002.
5. Μιχαήλ Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 1998.
6. Σπύρος Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, Εκδόσεις Ι. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001.
7. <http://www.sinigoros.gr>
8. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriSeiv.htm>
9. <http://www.mnec.gr>
10. <http://www.syntagma.snn.gr>
11. <http://www.ypan.gr>